

GÖTEBORGS UNIVERSITET

“Det går att inkludera sexualitet, samtycke och relationer i alla ämnen.”

En kvalitativ studie om SRHR i gymnasieskolan

Författare: Felicia Karlsson

Göteborgs Universitet

Examensarbete för kandidatexamen i Globala studier

Bachelor thesis in Global studies

Vårterminen 2023

Handledare: Jenny Friman

Abstract

Sexual and reproductive health and rights (SRHR) are essential for overall health and are considered human rights. Comprehensive education in the field of SRHR is crucial for young people to achieve good sexual and reproductive health and increase the likelihood of their rights being respected. In the fall of 2022, the upper secondary school curriculum in Sweden was updated to include an equality perspective in education, as well as teaching students about gender norms, sexuality, consent, and relationships. This qualitative study utilizes concepts from gender and feminist research to examine students' education on SRHR issues at the upper secondary level. It focuses on how gender norms are made visible among the students. The study explores how teachers work to include the topics of equality, gender norms, sexuality, consent, and relationships in their teaching. It also investigates the teachers' experiences and perspectives on their opportunities for competence development. The data is collected through semi- structured interviews.

The results indicate that boys seem to be less informed about sexual relations, consent and sexual assault possibly because of gender norms. Teachers include the topics equality, gender norms, sexuality, consent and relationships in their teaching in varying degrees, which appears to depend on their level of interest in these subjects, available time, and opportunities for competence development.

Keywords: *Sexual and Reproductive Health and Rights, SRHR, sexual education, gender norms, Sweden*

Abstract	1
Förkortningar	3
1. Introduktion	4
2. Problemformulering, syfte och frågeställningar	5
2.1 Problemformulering avseende brister i ungas SRHR	5
2.2 Vikten av undervisningen i skolan	5
2.3 Syfte	6
2.4 Frågeställningar	7
3. Bakgrund och tidigare forskning	7
3.1 Bakgrund	7
3.1.1 Sveriges nationella arbete inom SRHR	9
3.1.2 SRHR i undervisningen	10
3.2 Tidigare forskning	11
4. Teoretiskt ramverk	13
4.1 Genus	13
4.2 Patriarkala strukturer	14
4.3 Normkritisk pedagogik	15
4.4 Jämställdhet	16
5. Metod, material och genomförande	17
5.1 Metod för datainsamling	17
5.2 Val av respondenter	19
5.3 Avgränsningar avseende metod	20
5.4 Metod för dataanalys	20
5.5 Validitet och reliabilitet	21
5.6 Etiska överväganden	22
6. Resultat och analys	23
6.1 Upplevd möjlighet till kompetensutveckling	23
6.2 Undervisningen	25
6.2.1 Inkluderande och normkritisk pedagogik	25
6.3 Upplevda könsskillnader	29
6.3.1 Patriarkala strukturer, sexuella övergrepp och samtycke	29
6.3.1 Genus	33
7. Avslutande diskussion	35
Referenser	39
Bilaga	43

Förkortningar

FN- Förenta Nationen

SRH- Sexuell och reproduktiv hälsa

SRHR- Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

UNFPA- United Nations Population Fund

WHO- World Health Organisation

1. Introduktion

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR) är en förutsättning för människors hälsa och välmående och är därför en väsentlig del i den globala folkhälsan. Den här studien kommer fokusera främst på ungas SRHR med hänsyn till skillnader mellan könen eftersom barn, unga och kvinnor är särskilt utsatta när det gäller att få sina SRHR tillgodosedda. Orsaken är att kvinnor och unga världen över i stor utsträckning saknar rätt att bestämma över sina egna kroppar. Kvinnor och flickor är även mer utsatta än män för sexuella övergrepp till följd av förtryckande strukturer och normer (UNFPA, 2019; Starrs m.fl., 2018, s.2642-2643). Nästan 30 procent av alla kvinnor i världen har upplevt någon form av genusbaserat våld, vilket inkluderar bland annat våld i nära relation, sexuellt våld, tvångsäktenskap och könsstympning (World Bank, 2022). Därför är uppfyllandet av allas SRHR grundläggande för ungas och kvinnors autonomi, för jämställdhet och hållbar utveckling. Förenta Nationernas (FN) Agenda 2030 och de globala hållbarhetsmålen inkluderar SRHR i flera av målen. Sverige har genom sitt åtagande i att genomföra Agenda 2030 och de globala hållbarhetsmålen erkänt arbetet med SRHR som en viktig del i det nationella folkhälsoarbetet (Folkhälsomyndigheten, 2023).

Skolan har stor betydelse i att förse unga med den kunskap de behöver genom livet, därför även för att stärka individers SRHR. Mål 4 i Globala hållbarhetsmålen syftar till *God utbildning för alla*, vilket innefattar att skolan ska tillgodose människors behov under hela livet, från förskola till högre utbildning. Skolan ska bland annat ge eleverna kunskaper om jämställdhet och mänskliga rättigheter för att främja hållbar utveckling i världen (Globala målen, 2022). Rätten till kunskap är grundläggande för att stärka individers SRHR. Således utgör skolan en viktig plats för att främja arbetet med SRHR. I Sverige har alla som går i skolan rätt till evidensbaserad och återkommande undervisning om sexualitet, samtycke och relationer (Folkhälsomyndigheten, 2021). Den här studien fokuserar på undervisningen som berör SRHR för att bidra till den befintliga forskningen som finns gällande skolundervisningens betydelse för ungas kunskap, således möjlighet att uppnå god SRHR.

Sex- och samlevnadsundervisningen i svenska skolan bytte hösten 2022 namn till *Sexualitet, samtycke och relationer*, i och med ändringar som genomfördes i läroplanens inledande delar (Skolverket, 2023a). De nya formuleringarna innebär att hela skolan har ett ansvar att verka för jämställdhet och att eleverna återkommande ska få undervisning om sexualitet, samtycke,

relationer och de mänskliga rättigheterna. Lärarnas ansvar är att undervisningens innehåll och upplägg ska genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv. De ska även synliggöra hur manliga och kvinnliga normer kan påverka människors förutsättningar och tillsammans med eleverna diskutera det (Skolverket, 2022, s.12).

2. Problemformulering, syfte och frågeställningar

2.1 Problemformulering avseende brister i ungas SRHR

Problem kopplat till ungas, främst unga tjejers, möjlighet att tillgodose sina SRHR uppenbarar sig även i Sverige. 2017 publicerade Folkhälsomyndigheten rapporten UngKAB15 där unga mellan 16- 29 år fått svara på frågor om sin sexuella och reproduktiva hälsa. Syftet med rapporten var att undersöka hur jämlik och jämställd hälsan bland unga var och skapa underlag för det framtida arbetet för att främja ungas SRHR (Folkhälsomyndigheten, 2017, s.18). Rapporten visar att det finns skillnader i hälsa, sexuell hälsa och faktorer som påverkar SRHR mellan unga baserat på kön och könsidentitet (ibid, s.10). Unga tjejer och personer som inte vill kategorisera sig utifrån kön har upplevt diskriminering, däribland sexuella övergrepp, i högre grad än killar vilket påverkar både deras allmänna hälsa och sexuella hälsa negativt. Därför är möjligheterna att uppnå god SRHR ojämlika. Dessa resultat tyder även på att könsnormer skapar utsatta positioner för tjejer och personer som inte vill kategorisera sig utifrån kön (ibid, s.88).

2.2 Vikten av undervisningen i skolan

Undervisningen i skolan är viktig för ungas kunskaper om relationer, sexualitet, preventivmedel och könssjukdomar visar UngKAB15 (Folkhälsomyndigheten, 2017, s.92). För att nå de folkhälsopolitiska målen om jämlik och jämställd hälsa bland unga behövs ett normkritiskt och intersektionellt perspektiv på arbetet och där är undervisningen i skolan en viktig del (Folkhälsomyndigheten, 2017, s.93-94; Bengtsson, & Bolander, 2020, s.165-166). Undersökningar som studerar skolundervisningen är därmed relevant inte bara för det nationella folkhälsoarbetet, utan för ungas SRHR överlag.

Skolan är särskilt viktig för att nå ut med kunskap bland killar eftersom de i lägre utsträckning nås av samhällets andra hälsofrämjande insatser. Killar tar del av kvalitetssäkrad information från hälso- och sjukvården i lägre utsträckning än tjejer. Istället får de sin

huvudsakliga kunskap och information från skolan (Folkhälsomyndigheten, 2017, s.93; Lindberg & Maddow- Zimet, 2012, s.336-337). Brist på kunskap kan medföra risker för deras SRH, samt för personer i deras omgivning genom att killarna utsätter andra för risker. UngKAB15 visade att killars förmåga att bedöma var gränserna går för sexuella övergrepp brister (Folkhälsomyndigheten, 2017, s.89). Män begår sexuella övergrepp i större omfattning än kvinnor, till stor del på grund av att de har negativa och förtryckande attityder gentemot kvinnor som kommer från skadliga maskulina normer. Unga killar behöver få kunskap om skadliga maskulina normer, samtycke och relationer i skolundervisningen för att kvinnors position i samhället och relationer ska stärkas (Flood, 2011, s.359 & 372). Genom att anlägga ett genusperspektiv för att undersöka maskulina och feminina normer bland unga i skolmiljön kan det bidra till förståelsen för skolans roll i att främja SRHR.

Omformuleringarna i läroplanen som nu trätt i kraft berör de delar som ansetts bristande för att unga i Sverige ska kunna få sina SRHR tillgodosedda. Därmed möjliggörs en rättighetsbaserad, jämställd och normkritisk undervisning för unga i gymnasiet. Det finns ett flertal faktorer som påverkar om läroplanen får den verkan. Däribland pedagogiken, som är betydelsefull för ett normkritiskt perspektiv på undervisningen. Vad som sägs och inte, samt hur, påverkar i vilken grad undervisningen uppmärksammar könsnormer och könsskillnader (Bengtsson & Bolander, 2020, s.158). Även kunskap och möjligheten att utveckla sin kännedom om frågor som berör SRHR kan vara viktigt för undervisningen. Lärarna behöver kunskap och verktyg för att kunna lyfta och prata med eleverna om frågor som berör SRHR (Silviri m.fl., 2021, s.3). Forskning som undersöker lärares möjlighet till kompetensutveckling kan därmed bidra till en ökad förståelse för hur elevers utbildning inom SRHR ser ut och kan förbättras.

Den här studien genomförs inom det akademiska fältet Globala Studier och är relevant för studieområdet eftersom den fokuserar på mänskliga rättigheter, SRHR och genus och hur de påverkar varandra. Studien är således även relevant för forskningsområdena global hälsa och genusstudier.

2.3 Syfte

Studiens övergripande syfte är att undersöka elevers utbildning på gymnasienivå om frågor som berör SRHR. Uppsatsens specifika syfte är att undersöka hur könsnormer synliggörs bland elever på gymnasieskolan. Studien lägger särskild vikt på lärares upplevelser och perspektiv på deras möjlighet till kompetensutveckling, samt hur lärarna arbetar med jämställdhet, könsnormer, sexualitet, samtycke och relationer i sitt yrke.

2.4 Frågeställningar

- Hur förhåller sig lärare till könsnormer, jämställdhet, sexualitet, samtycke och relationer i sin undervisning och i sitt arbete?
- Hur upplever lärare deras möjlighet till kompetensutveckling gällande att integrera frågor om jämställdhet, könsnormer, sexualitet, samtycke och relationer i sin undervisning?
- Hur upplever lärare könsskillnader mellan elever?

3. Bakgrund och tidigare forskning

I det här avsnittet förklaras hur den allmänna förståelsen kring SRHR har växt fram, vilket förklarar hur globala och nationella institutioner arbetar i dag för att främja SRHR. Detta ger även en förståelse för hur SRHR definieras. Avsnittet ger en mer ingående bakgrund till Sveriges nationella arbete med SRHR och vilken definition som Folkhälsomyndigheten anammar. Bakgrunden innefattar även sexualundervisningen i skolan och ger en mer detaljerad förklaring om de förändringar som skett i läroplanens inledande delar, specifikt gällande jämställdhet, sexualitet, samtycke, relationer och könsnormer i gymnasieskolan. Avslutningsvis redogörs tidigare forskning som gjorts inom de ämnen som studien berör, i syfte att relatera studien till en bredare kontext och motivera den vetenskapliga relevansen.

3.1 Bakgrund

År 1994 förklarades för första gången sexuell och reproduktiv hälsa (SRH) som en mänsklig rättighet på FN:s befolknings- och utvecklingskonferens i Kairo (*International Conference on Population and Development*). Konferensen resulterade i ett handlingsprogram (*Program of Action*) där reproduktiv hälsa och rättigheter definieras. Reproduktiv hälsa och rättigheter

beskrivs som ett tillstånd av fysiskt, psykiskt och socialt välmående i avseende kring allt som rör ens reproduktion. Vidare inkluderar det rätten till information och vård som säkerställer att det uppfylls. Rätten till vård ska även inkludera främjandet av sexuell hälsa, således förbättrad livskvalitet och relationer. Barn och ungdomars utsatthet när det gäller SRH lyfts fram och deras behov av kunskap och tillgänglighet till vård påpekas. Programmet beskriver även att flickor är särskilt utsatta på grund av diskriminerande strukturer och begränsad makt över sin egen sexualitet och reproduktion. Programmet fastställer att allas rättigheter till SRH ska skyddas av de statliga myndigheter som ansvarar för området reproduktiv hälsa. Deras fokus bör ligga på att främja jämställdhet samt att möta ungas behov av utbildning och stöttning i att uppnå god sexuell hälsa (UNFPA, 2004, s.22 & 45- 46).

2018 publicerade Guttmacher- Lancet kommissionen en rapport där de föreslår en ny bredare och integrerad definition av SRHR samt rekommenderar vidare åtgärder för stärka SRHR världen över. Definition har utformats utifrån konferensen i Kairo, tidigare publikationer från Världshälsoorganisationen (WHO), globala principer och människorättsfördrag. De menar att förståelsen för hur delarna i SRHR är sammanlänkade samt hur det talas om SRHR har utvecklats under de senaste 20- 25 åren. Den nya definitionen reflekterar de insatser som behövs för att stärka individers SRHR. Rapporten beskriver SRHR som ett tillstånd av fysiskt, psykiskt, känslomässigt och socialt välbefinnande i förhållande till alla aspekter av sexualitet och reproduktion och allas rättigheter till vård, att bestämma över sin kropp, få omfattande och evidensbaserad sexualutbildning och valet av ett säkert och njutfullt sexliv. För att uppnå SRH måste allas sexuella och reproduktiva rättigheter erkännas och realiseras (Starrs m.fl., 2018, s. 2644 - 2646).

De föreslagna åtgärderna från Guttmacher- Lancet kommissionen går i linje med de globala hållbarhetsmålen som berör SRHR men avser även att utvidga perspektivet och således det framtida arbetet. Åtgärderna utgår därför från brister och behov som upptäckts inom området för SRHR. Bland annat fokuserar rekommendationerna på förebyggande, uppsökande och stödjande arbete kring genusbaserat våld, jämställdhet och sexualundervisning (Starrs m.fl., 2018, s. 2643 & 2648). Sexualundervisning samt utmanandet av könsnormer samverkar för jämställdhet och att minska genusbaserat våld, eftersom könsnormer ofta innebär att de maskulina överordnas de feminina. Skadliga maskulina normer som innefattar uppfattningen om mäns dominans över kvinnor leder med större sannolikhet till våld mot kvinnor (ibid, s.2650 & 2668). Undervisning om könsnormer, främst att nå ut med dessa kunskaper till

killar, är därför av stor vikt för att säkerställa allas SRHR (The Lancet Child & Adolescent Health, 2019; Flood, 2011, s.359).

3.1.1 Sveriges nationella arbete inom SRHR

Det övergripande folkhälsopolitiska målet i Sverige är god och jämlik hälsa för hela befolkningen och SRHR inkluderas i flera av delmålen. Sverige har antagit olika internationella policydokument, FN- konventioner och strategier som har integrerats i det folkhälsopolitiska arbetet. En av dem är Agenda 2030 där jämlikhet, jämställdhet och SRHR berörs inom flera av de globala målen. Uppföljningen av Sveriges genomförande av dessa mål bidrar inte bara till att stärka SRHR nationellt utan även till att uppfylla målen globalt, då Agenda 2030 vilar på idén att inget mål har uppfyllts om det inte gäller alla (Folkhälsomyndigheten, 2020, s.12 & 15).

Sedan 2016 är det Folkhälsomyndigheten som ansvarar för att samordna det nationella arbetet för SRHR, verka kunskapsuppbyggnad och följa utvecklingen inom området i Sverige (Folkhälsomyndigheten, 2023). År 2020 presenterade Folkhälsomyndigheten en nationell strategi som gäller för det fortsatta arbetet för SRHR i Sverige där de utgår från den breda och integrerade definitionen från Guttmacher- Lancet- kommissionen. Strategin innehåller målsättningar, åtgärdsområden och utgångspunkter som riktar sig till de aktörer vars bidrag har betydelse för att uppnå målen. Det övergripande målet i strategin är en god, jämlik och jämställd SRH för hela befolkningen (Folkhälsomyndigheten, 2020, s.3).

Strategin framhäver utsatta grupper i samhället vars SRHR ofta försummas och därmed behöver stärkas, vilket kräver målgruppsanpassade insatser från samhällets institutioner. Bland dessa grupper är unga och unga vuxna. Unge blir i högre grad utsatta för trakasserier och våld och har ett större sexuellt risktagande. Sexualitet har en särskild stor betydelse hos unga då den påverkar individens identitetsutveckling och sociala utveckling och därför spelar en viktig roll för den sexuella hälsan genom hela livet. Omgivningen kan vara med och bilda kunskaper, attityder och värderingar hos unga och bör därför ha ett positivt förhållningssätt till SRHR (Folkhälsomyndigheten, 2020, s.19-20). Bland de åtgärdsområden som föreslås i strategin för det fortsatta arbetet läggs särskilt fokus på unga när det gäller att stärka en positiv, ansvarsfull och normmedveten sexualsyn. Centralt i detta är samtycke, egenmakt och att kunna kommunicera om sex och ha njutbara sexuella upplevelser (ibid. s.25). En allsidig,

återkommande och inkluderande undervisning utgör grunden för kunskap inom SRHR-området, således bör undervisningen om jämställdhet, identitet, sexualitet och relationer utvecklas inom grund- och gymnasieskolan. För att detta ska kunna gå att genomföra krävs kompetens bland relevanta yrkesgrupper. Yrkes- och professionsutbildningar ska stärka studenternas kompetens inom SRHR och redan yrkesverksamma ska få tillgång till kompetensutveckling (ibid. s.24). På så vis kan skolan utgöra en arena med ett positivt förhållningssätt till SRHR och främja jämlika och jämställda förutsättningar bland unga att uppnå SRH (ibid. s.29).

3.1.2 SRHR i undervisningen

Sedan 1955 har sex- och samlevnadsundervisning varit en obligatorisk del i svenska skolan. I och med det förändrade arbetet globalt och nationellt har det även skett förändringar i fokuset för sex- och samlevnadsundervisningen. 2018 gav Regeringen Skolverket i uppdrag att utveckla arbetet med skolans värdegrund med fokus på jämställdhet, samtycke och förebyggandet av sexuella övergrepp. Regeringen förde även frågan om att lärarnas kunskap och verktyg i att undervisa om sex- och samlevnad behövde utvecklas i takt med att ämnesområdet utvecklades, för att säkerställa god kvalitet i undervisningen. Sex- och samlevnad var inte en obligatorisk del i undervisningen på lärarutbildningen, men är sedan 2021 obligatoriskt för alla lärarstudenter (Motion 2020/22:3633, s.2-3).

Skolverket genomförde förändringar i läroplanerna för grundskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, sameskolan, specialskolan och vuxenutbildning mot bakgrund av uppdraget från regeringen, vilka verkställdes hösten 2022. De nya delarna omfattar nya och ändrade formuleringar i läroplanens inledande delar gällande jämställdhet, sexualitet, samtycke och relationer. De inledande delarna i läroplanen omfattar skolans värdegrund samt uppdrag och gäller för alla yrkesverksamma i skolan (Skolverket, 2023a). Det förändrade innehållet i kunskapsområdet ska nu bland annat bidra till förståelse för egna och andras rättigheter, förmedla betydelsen av samtycke samt omfatta kunskaper om maktstrukturer kopplade till kön och hedersrelaterat våld och förtryck. För gymnasieskolor kom det nya formuleringar om jämställdhet vilket bland annat ska bidra till att utveckla elevernas kunskaper om könsmönster och hur de kan påverka människors livsval samt livsvillkor. Det ska även verka för att utveckla elevernas förmåga att kritiskt granska hur

normer, värderingar och strukturer kan påverka kvinnors och mäns makt att bestämma över sina egna liv och möjligheter till att påverka samhället (Skolverket, 2022, s.7).

I flera ämnes- och kursplaner, det vill säga de riktlinjer lärarna följer för undervisningen av ett ämne, redogörs hur jämställdhet kan integreras i ämnesundervisningen. Sexualitet, samtycke, normer och relationer ingår i få kärnämnen, däremot finns stödmaterial på Skolverkets hemsida. Det är upp till rektorerna att skolans ansvarsområden uppfylls och att se till att lärarna har den kunskap de behöver för att kunna utföra sina uppgifter (Skolverket, 2022, s.12).

3.2 Tidigare forskning

Vid sökningar efter vetenskapliga artiklar med sökorden sexualundervisning, *sexual education* och SRHR visar det på att en mängd av den tidigare forskning som gjorts om sexualundervisning i skolan fokuserar på kännedomen om hur man skyddar sig mot oönskade graviditeter och sexuellt överförbara sjukdomar (Se exempel; Lindberg & Maddow- Zimet, 2012; Larsson m.fl., 2006; Kirby m.fl., 2004). Den tidigare forskningen visar att denna form av sexualundervisning har betydelse för individers SRH. En undersökning gjord på gymnasienivå i Sverige visade att undervisning om kondomanvändning och akuta p-piller ledde till ökade kunskaper och en positiv förändring i attityder gentemot kondomer och akuta p-piller bland eleverna (Larsson m.fl., 2006, s.129). En studie gjord i USA visar ett samband mellan ungdomar som fått omfattande sexualundervisning i en formell kontext och en bättre SRH senare i livet. Undersökningen fokuserade främst på undervisning om preventivmedel och hur man säger nej till sex, där en kombination av dessa hade tydligast samband med god SRH. De ungdomar som hade fått omfattande sexualundervisning innan första gången de hade sex använde i högre grad preventivmedel vid första gången de hade samlag samt hade sundare relationer med sexuella partners. De fann dock att sambandet mellan sexualundervisning innan man blev sexuellt aktiv och bättre SRH på lång sikt var mer indirekt för män än för kvinnor. Detta kan bero på att män efter att de slutat skolan inte lika ofta söker information om SRH från vården som kvinnor gör. Denna forskning visar att män saknar en formell kontext som kan ge dem kunskap om SRH. För att stärka SRH bland befolkningen kan det vara en god idé att skapa tillgång till information om SRH för alla genom hela livet (Lindberg & Maddow- Zimet, 2012, s.336-337).

I takt med att fokuset i världen ökat på att skydda ungas sexuella och reproduktiva rättigheter, där kvinnors självbestämmande och jämställdhet har stor betydelse, har även utbildningssystemen ändrat sitt undervisningsinnehåll. Således har mer studier gjorts på bland annat internets inverkan på ungas sexuella hälsa, undervisningens integrering av ett jämställdhetsperspektiv, upplysning om könsnormer och anti-diskriminering (Se exempel; Hedlin, 2006; European Expert Group on Sexuality Education, 2016; Tanton m.fl., 2015).

Forskning från Sverige visar att pedagogiken, specifikt vad som sägs och hur det sägs, har betydelse för den normkritiska och inkluderande sexualundervisningen (Bengtsson & Bolander, 2020). Lärare som utgick från ett normkritiskt och inkluderande perspektiv på sexualundervisning använde sig bland annat av könsneutrala ord samt hade en öppen inställning till elevernas könstillhörighet och sexuella läggning. Öppna formuleringar som lämnade plats för olika alternativ präglade lärarnas undervisning, då de ansåg att det inkluderade mest antal elever. Detta är även viktigt för att motverka diskriminering vilket ska prägla all undervisning i skolan. När det däremot gällde undervisningen om jämställdhet, jämställt sex och att slå hål på myter om oskuldhet använde lärarna sig av entydiga formuleringar, i sitt mål att lära eleverna vad som är rätt och fel. Vilket på ett sätt bibehåller föreställningen om att lärarens expertis går före att inkludera elevernas perspektiv. Den normkritiska undervisningen anses viktig för att den möjliggör för eleverna att ifrågasätta normer vilket motarbetar ojämlikhet kopplat till sexualitet och sexuell hälsa (ibid, s.159-166).

En del kritik har riktats mot den normkritiska pedagogiken. Jonas Qvarsebo (2019, s.175) kritiserar att den normkritiska pedagogiken inte eliminerar normer utan snarare skapar nya former av inkludering och exkludering. Qvarsebo (2019, s.175) påpekar att det är omöjligt att utmana normer utan att ersätta dem. När lärare invänder mot normer skapar de samtidigt nya. Även att lyfta fram normer kan vara problematiskt då det automatiskt belyser vad som är normöverskridande, vilket kan leda till att personer pekats ut som onormala (ibid, s.175-176). Helena Hill (2021, s.52) menar att det är problematiskt att Skolverket får den normkritiska pedagogiken att verka som en enkel åtgärd, när förändringar av normer i själva verket är en komplex process. Att se normer som man själv är delaktig i att reproducera kan vara svårt, likaså att se normer som bara verkar diskriminerande för andra. Konsekvenserna kan bli att normer som skapas i klassrummet förbises. Det förväntas inte bara att normer ska synliggöras utan också ifrågasättas vilket kräver att de som privilegieras av normen i fråga ska vilja

motarbeta den och sin egen position. Skolverkets beskrivning av normkritisk pedagogik innebär ett antagande att alla elever och lärare har samma intresse i att utmana normer, vilket inte är ett faktum (ibid, s.56). Skolverket tar i viss mån upp den problematiken och menar att elever därför måste inkluderas i samtalen om normer, vilket Hill (2021, s.51) återigen påpekar är en förenklad lösning till problemet. Lärare och elever kan vara med och reproducera diskriminering och hierarkisering vilket behöver problematiseras och inkluderas i diskussionen kring normkritisk pedagogik (ibid, s.56).

4. Teoretiskt ramverk

I det här avsnittet kommer jag redogöra för det teoretiska ramverk som kommer användas vid analysen av empirin. Det teoretiska ramverket har till stor del inspirerats av genusforskning. Genusforskningen är mångsidig och bedrivs inom flera olika akademiska områden. Det finns även en mängd olika genusteorier. Gemensamt för dessa är att de undersöker och problematiserar hur olika villkor mellan män och kvinnor återskapas. Fokuset är på de kulturella och sociala tolkningarna av kvinnligt och manligt, istället för skillnader mellan könen i den biologiska uppfattningen. Genusforskningen innebär att anlägga ett genusperspektiv på det man vill undersöka, i det här fallet innebär det att sätta in lärares upplevelser av undervisningen på gymnasienivå i ett genussammanhang (Hedlin, 2006, s.42-46). Begreppen som används som hjälp vid analysen av empirin är hämtade från genus samt feministisk teoribildning, där kvinnors och mäns lika rättigheter står i fokus (Sköldberg, 2014, s.74-76). Koncepten är utvalda på grund av att de bedömts lämpliga för att besvara syfte och frågeställningar. De styr därför tolkningen av empirin och resultatet av studien. I mån av att det som avses undersökas faktiskt undersöks är jag öppen för att utveckla begreppen. Studien utgår således från en kombination av en deduktiv och induktiv ansats, där de teoretiska utgångspunkterna kombineras med vad som framkommer av empirin (Bryman, 2018, s. 478).

4.1 Genus

För att systematisera empirin, specifikt hur lärare upplever och förhåller sig till könsnormer och könsskillnader i sitt yrke, blir det relevant att förstå genus. Kön är den biologiska termen som beskriver den fysiska kroppen (Sköldberg, 2014, s.76). Genus beskrivs som ett socialt konstruerat fenomen där specifika egenskaper och förmågor tillskrivs respektive kön (Lucal, 1999, s.782- 783; Valentine, 2017, s.8). Vanligtvis refereras det till en binär könsuppdelning,

det vill säga att det finns två kön, kvinna och man (Lucal, 1999, s.783; Valentine, 2017, s. 3). Genus innebär en distinktion mellan kvinna och man och deras attribut, därtill skapas normer för vardera kön. Könen blir då något att agera efter och identifiera sig med, likaså tillkommer det förväntningar från samhället på könen (Lucal, 1999, s.782). Genom att anta ett kön på en person antas också särskilda förväntningar på den människan, då det finns en förförståelse i samhället kring hur kvinnor och män tänker och agerar (Lucal, 1999, s.783). Idéerna och uppfattningarna är hela tiden i förändring och varierar mellan olika samhällen och kulturer (Hedlin, 2006, s.45). Förståelsen av genus täcker även in en dominanshierarki, där manligt privilegieras över kvinnligt. Dessa genusstrukturer existerar i alla dimensioner av samhället och är inbäddade i institutioner, sociala strukturer och även språket. Förståelsen av genus är därmed betydelsefull i formandet av människors liv och påverkar människor genom hela livet (Valentine, 2017, s. 3 & 8).

Könsnormer ingår alltså i förståelsen av genus. När elever definierar sig som ett kön eller som icke- binära eller om lärare antar kön på elever kommer de automatiskt att tillskrivas förväntningar, det vill säga ett genus (Lucal, 1999, s.783). Könsnormer skapar olika förutsättningar för de olika könen, vilket kan komma att påverka individens möjlighet till god SRHR. Skadliga maskulina normer, som grundar sig i patriarkala strukturer, kan leda till mäns dominans över kvinnan och hennes sexuella och reproduktiva hälsa. Andra maskulina normer kan leda till att män inte vill söka hälsovård vilket ökar risken för sämre SRH. Könsnormer kan även innehålla föreställningar om hur mycket sex de olika könen vill eller bör ha, vilket hämmar individens egenmakt över sin sexuella och reproduktiva hälsa (Starrs m.fl., 2018, s.2650).

Av den anledning att Skolverket och Folkhälsomyndigheten använder sig av ordet *kön*, kommer könsnormer och könsskillnader användas i den här uppsatsen, tillsammans med genus i analysen. Det som menas med könsskillnader är upplevda skillnader mellan de tillskrivna könen, det vill säga socialt konstruerade skillnader. I de fall jag syftar på det biologiska könet anges det specifikt.

4.2 Patriarkala strukturer

Patriarkala strukturer är ett könsbaserat hierarkiskt system där män överordnas kvinnor. Detta legitimerar att män har mer makt, inflytande och privilegier i samhället (Young, 2007, s.142).

Strukturerna finns på samhällets alla nivåer, de är inbäddade i utbildningssystem, ekonomiska system, i sociala normer och relationer (Mattebo m.fl., 2016, s.95). De är således närvarande bland unga och i skolor, vilket gör det relevant att diskutera patriarkala strukturer i den här studien.

De patriarkala föreställningarna, värderingarna och attityderna skapar gränser för vad som anses normalt och acceptabelt, vilket framkallar att män och kvinnor har olika roller i samhället som ger upphov till könsmonster. Förståelsen och kunskapen om patriarkala normer är därför viktigt i undervisningen för att eleverna ska lära sig att identifiera könsnormerna och kritiskt reflektera över dem (Hedlin, 2006, s.13). De patriarkala strukturerna kan också leda till diskriminering, kontroll av kvinnors kroppar och livsval samt våld, vilket påverkar kvinnors villkor och egenmakt (Young, 2007, s.144; Mattebo m.fl., 2016, s.95). Lika villkor är väsentligt för att individer ska kunna utöva sina mänskliga rättigheter, likaså för att få sina SRHR tillgodosedda. Kvinnors egenmakt beskrivs som centralt inom arbetet för SRHR och för att kvinnor ska bli självbestämmande krävs det att de inte domineras av någon annan (UNFPA, 2019, s.15; Young, 2007, s.79). Därför blir det även centralt att identifiera patriarkala strukturer bland unga i skolmiljön för att stärka arbetet för ungas, främst tjejers, SRHR.

4.3 Normkritisk pedagogik

För analysen av empirin blir det även väsentligt att förklara begreppet normkritisk pedagogik. 2010 introducerade genusforskarna Janne Bromseth och Frida Darj begreppet normkritisk pedagogik, som innebär ett maktmedvetenhet och intersektionellt perspektiv i pedagogiken för att utmana medvetna och omedvetna normer. Begreppet har sina rötter i feministisk och queerteori och sökte därför inledningsvis att utmana sexualitetsnormer. Begreppet fick spridning i Sverige och etablerades bland annat i utbildningskontexten när Skolverket inkluderade det i sitt arbete. Begreppet har till följd av sin spridning fått olika betydelser för olika användare (Björkman m.fl., 2021, s.180-181).

Skolverket använder normkritiskt perspektiv och normmedvetenhet synonymt med normkritisk pedagogik, därför förekommer det även i den här uppsatsen. I skolans värdegrund beskrivs normkritisk pedagogik som ett verktyg som ska prägla hela det pedagogiska arbetet i syfte att motarbeta diskriminering (Åkesson, 2016, s.1). För lärarna

innebär det att de bör synliggöra och utmana normer som verkar begränsande för elever och leder till trakasserier (ibid, s.8- 9). I gymnasieskolans läroplan står det:

Genom undervisningen ska eleverna utveckla kunskaper om könsmonster och hur de kan påverka människors livsval och livsvillkor. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska hur normer, värderingar och strukturer kan begränsa kvinnors och mäns makt att forma såväl samhället som sina egna liv (Skolverket, 2022, s.7).

Normer och makt hör ihop med varandra, då normer fungerar som oskrivna regler och föreställningar om verkligheten och om vad som är rätt och fel. Normativa handlingar skapar därför makt (Åkesson, 2016, s.2-3). Normer kan ge upphov till exkludering och diskriminering när individer avviker från normen. Intersektionalitet handlar om att det finns maktstrukturer som baseras på olika kategoriseringar av människor, såsom kön, religion och sexualitet. Ett intersektionellt perspektiv innebär att synliggöra ojämlika maktförhållanden och exkluderande normer (ibid, s.3 & 5). Skolan är en plats där normer ständigt skapas, reproduceras och utmanas av både elever och lärare. Om lärare reproducera könsnormer kan det exempelvis leda till ojämlik behandling av elever beroende på kön. Den normkritiska pedagogiken i skolan bör därför ständigt revidera sig själva och granska vilka normer som verkar diskriminerande, i diskussion med eleverna (ibid, s.8-10). Normkritisk pedagogik har även möjligheten att synliggöra och ifrågasätta könsnormer vilket kan ha en positiv effekt på individens SRHR (Flood, 2011, s.361).

4.4 Jämställdhet

Jämställdhet ska enligt läroplanen inkluderas i undervisningen för elever på gymnasiet genom att hela skolan ska arbeta aktivt för det samt att lärarna ska se till att ämnesundervisningen genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv (Skolverket, 2022, s.7 & 12). Betydelsen av jämställdhet är jämlikhet mellan könen. Begreppet tar således hänsyn till att förhållandena är olika mellan män och kvinnor. Jämställdhet kan ha två olika aspekter, vilket gör att innebörden av jämlikhet mellan könen kan vara olika bland olika människor. Den kvantitativa aspekten strävar efter en jämn könsfördelning. Medan den kvalitativa aspekten innefattar lika möjligheter, skyldigheter och rättigheter mellan könen. Jämställdhet blir därför en fråga för mänskliga rättigheter, eftersom de innebär allas lika värde och lika rättigheter oberoende av bland annat kön. Könsdiskriminering är därför en kränkning mot de mänskliga rättigheterna (Hedlin, 2006, s.11-12). Jämställdhet är också väsentligt för att alla ska få sin SRHR

tillgodosedda, eftersom det är centralt för eliminerandet av könsbaserat våld (Starrs m.fl., 2018, s.2642-2643). Den kvalitativa dimensionen av jämställdhet används i större utsträckning idag (Hedlin, 2006, s.16). I ändringarna i läroplanens inledande delar för gymnasieskolan beskrivs jämställdhet utifrån den kvalitativa aspekten på följande sätt: *“Skolan ska aktivt verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter och skyldigheter för kvinnor och män.”* (Skolverket, 2022, s.7).

I den kvalitativa aspekten ingår även att könsnormer inte ska sätta det ena eller andra könet i en underordnad position. Jämställdhet är att män och kvinnor ska ha samma villkor oavsett normer (Hedlin, 2006, s.34). Även denna del framkommer i läroplanen för gymnasieskolan genom deras beskrivning av hur skolan ska arbeta för en likvärdig utbildning för alla:

Skolan ska aktivt och medvetet främja elevernas lika rättigheter och möjligheter oberoende av könstillhörighet. Skolan har också ett ansvar för att synliggöra och motverka könsmönster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Eleverna ska uppmuntras att utveckla sina förmågor och intressen utan att begränsas av föreställningar om vad som är kvinnligt och manligt (Skolverket, 2022, s.6).

5. Metod, material och genomförande

I det här avsnittet redogörs och motiveras hur det empiriska materialet för undersökningen har samlats in och organiserats, samt vilket tillvägagångssätt som används för att analysera det insamlade materialet. Empirin består av intervjusvar, därför motiveras val av intervjupersoner och avgränsningar som gjorts. I avsnittet har jag även för avsikt att kritiskt diskutera den valda metoden samt förklara min tankegång kring att ta hänsyn till etiska kriterier och studiens validitet och reliabilitet.

5.1 Metod för datainsamling

Undersökningen använder en kvalitativ metod där empirin samlas in via semistrukturerade intervjuer. Valet av att genomföra kvalitativa intervjuer grundar sig på att metoden lämpar sig för att ta reda på individers perspektiv, upplevelser och åsikter, vilket speglar syftet med studien (Kvale m.fl., 2014, s.17 & 46). Intervjuer med öppna frågor möjliggör att forskaren kan studera människors synvinklar mer på djupet, än kvantitativa intervjuer (Silverman & Sjösten, 2010, s.57). Däremot riktas viss kritik mot kvalitativa forskningsintervjuer. Den data

som genereras ur kvalitativa intervjuer bör inte ses som fullt pålitlig och naturlig data, eftersom intervjupersonens svar kan vara förenklade eller förvridna från vad de egentligen tycker och tänker. Respondenten påverkas av bland annat forskarens närvaro, individuella upplevelser samt den kontext de tillhör. Därför behandlar jag intervjudatan som kontextbundna berättelser, vilket dock inte gör det till mindre valid data då det är upplevelser och individuella perspektiv som den här undersökningen syftar till att få fram (ibid, 76 & 172-173). Av samma anledning kan jag inte generalisera resultaten av undersökningen eftersom empirin kommer från fem stycken respondenter, vilket kan ses som begränsad data som inte kan generaliseras över en större population. Trots detta kan studien fortfarande bidra till förståelsen av hur undervisningen kring SRHR går till i gymnasieskolan.

Empirin har samlats in genom semi- strukturerade intervjuer med lärare på gymnasieskolor. Det som karaktäriserar semi- strukturerade intervjuer är att de har en viss struktur, men att forskaren är flexibel efter den riktning som respondenten tar eftersom forskaren är intresserad av respondentens upplevelser och uppfattningar (Bryman, 2011, s.415). Jag utformade en intervjuguide vilken jag utgick från under samtliga intervjuer (Se bilaga). Detta för att jag skulle ha riktlinjer att följa för att kunna besvara syftet och frågeställningarna (Kvale m.fl., 2014, s.45). Fokuset varierade mellan de olika intervjuerna beroende på vad lärarna hade att säga gällande de teman som intervjuguiden innehöll, men intervjuerna höll sig alltid inom huvudtemana. Intervjuguiden innehöll fem teman, varav det första temat var uppvärmningsfrågor gällande vilket ämne läraren undervisar i och hur många år de arbetat som lärare. Vidare följde tre huvudteman som utgick från uppsatsens syfte och frågeställningar. Det första huvudtemat berörde lärarnas upplevelser och perspektiv på kompetensutveckling. Det andra innehöll frågor om jämställdhet, könsnormer, sexualitet, samtycke och relationer i undervisningen. Det tredje var om upplevelser kopplat till samtal om jämställdhet, sexualitet, samtycke, normer. Avslutningsvis fick lärarna frågan om de önskade lägga till något. De flesta frågorna i intervjuguiden var öppet formulerade, exempelvis *Hur upplever du...?* eller *Hur förhåller sig ... ?*, för att undvika att lägga en viss betoning på frågorna och lämna plats åt respondentens egna upplevelser. En del frågor kunde besvaras enbart ja eller nej, de följdes då upp med frågor som uppmanade respondenten att motivera sitt svar och ge exempel. Innan intervjuerna med respondenterna genomförde jag en pilotintervju med en yrkesverksam lärare, för att säkerställa att intervjuguiden innehöll rimliga frågor (Esaiasson m.fl., 2017, s.274 & 277).

Intervjuerna skedde både fysiskt och digitalt via Zoom. Anledningen till det är studiens tidsbegränsning och lärarnas begränsade tillgänglighet att ställa upp på intervjuer. Jag ville öka möjligheten att fler lärare kunde delta genom att erbjuda att intervjuerna kunde ske digitalt, vilket kräver lite mindre tid och planering. Tre intervjuer skedde via Zoom och de andra genomfördes på plats. Samtliga intervjuer tog mellan 30 och 40 minuter. Intervjuerna spelades in och under intervjuens gång tog jag även anteckningar för hand, främst för att skriva upp reaktioner och betoningar som inte kan framkomma enbart från ljud, och ifall det skulle vara någon problematik med ljudupptagningen (Silverman & Sjösten, 2010, s.165 & 192).

5.2 Val av respondenter

Urvalet av respondenter baserades på deras relevans för undersökningens syfte och möjlighet att besvara frågeställningarna. Förfrågan om intervjuer skickades till 10 gymnasieskolor i centrala Göteborg. Alla lärare på skolan fick förfrågan, oavsett vilket ämne de undervisade i. Detta innebär att drygt 300 lärare blev kontaktade och jag fick svar från nio stycken, varav fem ställde upp på intervju. Valet att intervjua lärare från olika skolor, och som undervisar i olika ämnen, beror på att alla lärare har ett ansvar att arbeta med de frågor som undersökningen berör och därför blir det relevant att titta på olika ämnen. Det kan även vara intressant för resultatet om det skiljer sig mellan olika ämnen och gymnasieskolor. En tillfrågad lärare avböjde att bli intervjuad eftersom personen inte undervisade om sexualitet, samtycke och relationer. Det finns därför en risk att fler lärare inte svarade av samma anledning och att de som ställde upp på att bli intervjuade är de som integrerar jämställdhet, sexualitet, samtycke och relationer i sin undervisning. Det kan därför ha skett ett omedvetet urval av lärare som har ett intresse för dessa frågor. En av de deltagande lärarna svarade att hen inte undervisade om sexualitet, samtycke och relationer, men ville ställa upp på intervju ändå.

Respondenterna arbetar på fyra olika skolor, vilket innebär att två av lärarna arbetar på samma skola. Alla lärare undervisade inom olika ämnen. För att hålla intervjupersonerna anonyma har deras namn ändrats till könsneutrala namn och skolorna benämns inte vid namn. Respondent Dani undervisar i svenska och engelska. Billie undervisar också i engelska, samt religionskunskap. Respondent Alex undervisar i ämnena samhällskunskap, sociologi, kommunikation och humanistisk samhällsvetenskaplig specialisering. Charlie undervisar i

kurserna på Vård- och omsorgsprogrammet och Kim i bildform, design, kommunikation och digitalt skapande.

5.3 Avgränsningar avseende metod

En alternativ metodologisk ansats hade kunnat vara att intervjua eleverna på skolorna. Jag valde dock att inte intervjua elever av två anledningar: dels på grund av att undersökningen inte krävde det, dels på grund av etiska överväganden eftersom en majoritet av de som går i gymnasiet är under 18 år och därför är omyndiga. Det hade krävt att jag kontaktade föräldrar vilket hade kunnat dra ut på tiden (Bryman, 2011, s.132; Uppsala universitet, u.å). Dessutom avser arbetet att undersöka lärares perspektiv och därför är det väsentligt att intervjua lärare för att undersökningen ska ge svar på syfte och frågeställningar (Vetenskapsrådet, 2017, s.20). En avgränsning gjordes till att intervjua lärarna på gymnasieskolor i Göteborgs centrala delar på grund av tidsbegränsningen, då det skulle gå åt mer tid besöka skolor långt utanför staden. Valet av gymnasienivå bygger på att resultaten från UngKAB15 är mest relevanta i förhållande till gymnasieelever eftersom de är mellan åldrarna 15- 19, vilket speglar åldrarna som deltog i undersökningen bättre än lägre utbildningsnivåer. På så vis kan resultaten i denna undersökning ställas mot resultaten i UngKAB15. Dessutom anses bristen på integreringen av kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer i ämnes- och kursplaner för gymnasieskolan öka intresset för att undersöka detta.

5.4 Metod för dataanalys

Efter intervjuerna transkriberades det inspelade materialet och lästes igenom noggrant för att skapa en överblick över empirin. Transkriberingen kan sägas bli en del av tolkningen, eftersom jag översätter tal till text (Kvale m.fl., 2014, s.225). För att kunna göra en så transparent och korrekt analys av intervjumaterialet som möjligt, gjordes en fullständig transkribering av allt som intervjupersonerna sa, vilken kompletterades av de anteckningar jag tagit under intervjuerna (Silverman & Sjösten, 2010, s.165). Därefter gjordes en genomläsning av materialet och en sammanfattning av varje svar för ta fram nyckelord. Nyckelorden bestämdes utifrån vad som präglade innehållet i varje svar och vad som var återkommande bland respondenterna, alltså vad de svarade liknande varandra på frågorna. Nyckelorden var grunden för kodningen av materialet, vilket innebär att jag systematiskt sorterade in det i teman. På detta vis kunde jag enklare jämföra de olika svaren mellan respondenterna, vilket underlättade analysen. Temana bestämdes utifrån intervju svaren,

begreppen från det teoretiska ramverket samt utifrån att kunna besvara de tre frågeställningarna för studien. Under detta stadiet gjordes även en revidering av de valda begreppen i det teoretiska ramverket utifrån deras relevans till empirin (Kvale m.fl., 2014, s.241- 243 & 249). De teman som togs fram var; Upplevd möjlighet till kompetensutveckling, Undervisningen och Upplevda könsskillnader. Utöver dem lades det till tre underteman; Inkluderande och normkritisk pedagogik, Patriarkala strukturer och Genus, för att kategorisera det empiriska materialet ytterligare. Samtliga teman formar strukturen i avsnittet Resultat och analys.

Under analysen av det empiriska materialet användes ett hermeneutisk förhållningssätt. Vilket innebär att jag tolkade intervjuerna för att komma fram till en förståelse av meningen i det som sagts (Kvale m.fl., 2014, s.74). Enligt detta tolkningssätt gick jag mellan att analysera delar av intervjumaterialet utifrån intervjuernas helhet, och helheten utifrån delarna, i vad som kallas den hermeneutiska cirkeln. Detta görs för att skaffa sig en djupare förståelse av intervjusvaren (Kvale m.fl., 2014, s.252; Boreus & Bergström, 2012, s.31). Hermeneutiken inkluderar förståelsen att våra uppfattningar och erfarenheter alltid påverkar tolkningen av en text. I min tolkning utgick jag oundvikligen från mina egna förförståelser vilket betyder att andra kan tolka empirin på andra sätt. Den kunskap som produceras är även kontextuell. I det här fallet är kontexten lärare på gymnasieskolor och deras upplevelser, som sätts in i en genuskontext, vilket är det studien söker att undersöka (Kvale m.fl., 2014, s.74 & 253).

5.5 Validitet och reliabilitet

I samhällsvetenskaplig forskning används validitet och reliabilitet som kriterier för bedömningen av undersökningar. Validitet innebär att undersökningen mäter det den säger sig mäta och reliabilitet innebär att tillförlitliga metoder används för mätningen (Bryman, 2011, s.49- 50). Den här undersökningen uppnår hög begreppsvaliditet, vilket handlar om valet av rätt kontext och urval av intervjupersoner för att kunna besvara syfte och frågeställningar. Vilket är viktigt för att empirin ska spegla det som studien avser att undersöka. Det gjordes genom att intervjua lärare på gymnasienivå om deras arbete gällande jämställdhet, könsnormer, sexualitet, samtycke och relationer samt deras perspektiv på sina möjligheter till kompetensutveckling, som direkt knyter an till syfte och frågeställningar (Esaiasson m.fl., 2017, s.58-59). För att uppnå hög resultatvaliditet testade jag inspelningsfunktionen i de

digitala mötesrummen innan intervjuerna samt spelade in ljudet på datorn och telefonen under de digitala intervjuerna för att datainsamlingen skulle ske så tillförlitligt som möjligt. Under de fysiska intervjuerna såg jag till att vi satt i en miljö där ljudinspelningen skulle vara lätt att tyda (Esaiasson m.fl., 2017, s.64).

För att uppnå god reliabilitet bör empirin samlas in på ett tillförlitligt sätt, utan slarvfel som möjliggör att studien ska kunna genomföras igen och få samma resultat av en annan forskare. Tillförlitligheten stärks i och med att jag var noga under intervjuerna och i transkriberingen. Däremot är det svårt att upprepa kvalitativa intervjuer och få samma resultat eftersom respondenterna oundvikligen kommer påverkas av mig som forskare och den sociala kontext som råder, vilket förändras med tiden. På grund av att jag använde mig av en semistrukturerad intervjuguide skulle det vara omöjligt för en annan forskare att få samma svar som mig även om den utgick från samma intervjuguide (Esaiasson m.fl., 2017, s.65).

5.6 Etiska överväganden

I kvalitativ forskning är det viktigt att inkludera etiska överväganden för att skydda och ta hänsyn till alla som berörs av forskning (Bryman, 2011, s.132). Innan jag genomförde intervjuerna informerade jag intervjupersonerna både via mejl och muntligt om vad undersökningen skulle handla om, i vilket syfte den ska användas och att de fick lov att avbryta sitt deltagande när som helst. Detta för att säkerställa etiska överväganden. Jag såg till att respondenterna hade mina kontaktuppgifter ifall de önskade dra sig ur senare. Jag är även medveten om att SRHR kan vara ett stigmatiserat ämne och därför gjorde jag intervjupersonerna medvetna om att de inte var tvingade att svara på någon fråga. För att uppfylla kravet om konfidentialitet och förebygga att ingen av respondenterna tar skada av att delta, anonymiserade jag både lärarnas och skolornas namn. För att ytterligare undvika att deltagarna tar någon form av skada av sitt deltagande, som att de skulle känna sig sämre i sin yrkesroll eller känna sig anklagade för det, fokuserade jag på att utforma intervjufrågorna så icke- ledande som möjligt. Detta för att undvika att frågorna kunde uppfattas som dömande (Bryman, 2011, s.132-133). Jag bedömde att risken för att någon form av kränkning kunde ske var så pass liten att forskningsnyttan överväger (Vetenskapsrådet, 2017, s.13).

Inom samhällsvetenskaplig forskning är det praktiskt omöjligt att aldrig låta egna värderingar påverka undersökningen på något vis. Strävan efter opartiskhet är inte heller något som alla

forskare har. Särskilt inom feministisk forskning, som går ut på att forskare har ett feministiskt förhållningssätt till området de undersöker, är det både svårt och inte önskvärt att vara objektiv. Det har snarare varit mer viktigt för mig att vara medveten om min partiskhet (Bryman, 2011, s.143; Hydén, 2000, s.130). Jag har både medvetet och omedvetet tolkat intervjuerna utifrån mina förförståelser. Detta är även viktigt att belysa i och med mitt hermeneutiska förhållningssätt. Ett problem som kan uppstå med hermeneutiken är selektiv tolkning, vilket innebär att forskaren lyfter fram delar av intervjumaterialet som stödjer den egna slutsatsen och ignorerar delar som talar för andra slutsatser (Kvale m.fl., 2014, s.74 & 252). För att undvika detta har jag, i linje med de hermeneutiska insikterna, försökt vara medveten om mina förförståelser. Dessutom har jag strävat efter att vara transparent och analysera delarna utifrån helheten och helheten utifrån delarna. För att undvika att göra en bedömning för tidigt utan alla grunder (Vetenskapsrådet, 2017, s.12- 13).

6. Resultat och analys

I följande avsnitt presenteras och analyseras respondenternas svar för att besvara syfte och frågeställningar. Resultaten analyseras med hjälp av de begrepp som presenteras i det teoretiska ramverket. Avsnittet är indelat i de teman som togs fram under kodningen av empirin.

6.1 Upplevd möjlighet till kompetensutveckling

Den upplevda möjligheten till kompetensutveckling gällande att integrera frågor om jämställdhet, könsnormer, sexualitet, samtycke och relationer i sin undervisning varierade bland lärarna. Respondenterna Dani och Charlie arbetar på samma gymnasieskola och båda berättar att de inte fått någon formell kompetensutveckling sedan hösten 2022 i och med omformuleringarna i läroplanens inledande delar. Dani upplever att möjligheten till kompetensutveckling finns, däremot är det inget som hen tagit del av. Charlie önskar att möjligheten kommer i framtiden. Respondent Billie anser att möjligheterna till kompetensutveckling är bra men att det bara finns om lärarna själva frågar efter det. Hen tillägger även: *“... sen är det ju alltid det här med läraryrket, att det handlar om tidsbrist och liksom press på att hinna med.”* Alex berättar att för att få utveckla sina kunskaper inom ett område måste lärarna själva initiera det, genom att antingen starta ett utvecklingsprojekt inom ramen för sitt undervisningsämne eller önska mer utbildning inom ämnet från skolans ledning. Liknande beskriver Kim sin upplevelse: *“Rent så här från en chef, så har jag inte*

upplevt att det har varit någon direkt kompetensutveckling utan det är någonting man behövt göra själv som lärare.” I det fall då en kollega till Kim var osäker på hur hen skulle inkludera dessa nya ämnen; jämställdhet, sexualitet, samtycke, relationer och könsnormer i sin undervisning började kollegorna diskutera med varandra och hjälpas åt. Vilket Kim menar gjordes på eget initiativ för att det finns ett intresse för dessa frågor bland en majoritet av lärarna: *“Det var ju på våran planeringstid och på våra lunchraster och sånt som vi satt och diskuterade det här, för att vi tycker att det är spännande. Så det var ju inget organiserat från våran chef, nej.”*

Resultaten från intervjuerna tyder på att lärare inte får någon formell kompetensutveckling i hur de ska integrera ett jämställdhetsperspektiv, frågor om sexualitet, samtycke och relationer eller belysa och utmana könsnormer i sin undervisning utan att ta eget initiativ. Om lärarna tar initiativ till att fördjupa sin kunskap och förmåga att lyfta tidigare nämnda ämnen i sin undervisning kan bero på deras intresse för kunskapsområdet (Silviri m.fl., 2021, s.3). Av den anledningen kan undervisningen om frågor som berör SRHR skilja sig åt, beroende på i vilken grad läraren i fråga engagerar sig för att integrera ämnena i sin undervisning. Majoriteten av respondenterna beskrev att de har ett stort intresse för frågor som berör SRHR. En del menar att det påverkar i vilken grad deras undervisning präglas av dessa ämnen. Charlie uttrycker att möjligheten att lärare integrerar frågor som berör SRHR förmodligen minskar om det sedan tidigare är främmande för dem, inte intresserar dem och om det inte konkret ingår i kursmålen. Orsaken är att tidsbrist förmodas hindra lärare till att sätta sig in i ämnet för att kunna inkludera det. Även respondenten Kim upplever att det blir svårare för lärare att integrera de tidigare nämnda ämnena om intresset inte finns samt om möjligheten till kompetensutveckling inte finns. Hen menar att utan kunskap och verktyg samt begränsat med tid är det egna intresset väsentligt för att det ska ske en integrering:

Så jag tror att på många skolor att det har varit avgörande om du har ett eget intresse och en egen förståelse eller även att du har fått det med dig under utbildningen eller någonting. För jag tror att det är svårt annars att integrera det. För att det går ju att integrera sexualitet, samlevnad, relationer, samtycke i allt. Alla de här frågorna går att inkludera i alla ämnen. Det är bara att om du inte är förberedd på det, så blir det ännu en sak att lägga till på att- göra- listan och den är redan lång.

Det är redan bekräftat att det är viktigt att lärarstudenter får med sig kunskap och verktyg från sin utbildning i hur de ska inkludera frågor som berör SRHR i sin ämnesundervisning, genom att det blev en obligatorisk del i yrkesutbildningen 2021 (Motion 2020/22:3633, s.2-3). Men eftersom det bara gått två år sedan dess har fortfarande majoriteten av alla yrkesverksamma lärare inte garanterat fått det med sig under sin utbildning. Därför är möjligheten till kompetensutveckling på arbetsplatsen viktig, för att lärare ska få likvärdiga resurser att kunna undervisa och bemöta frågor från elever gällande jämställdhet, sexualitet, samtycke, relationer och könsnormer. Även de som inte har ett intresse för dessa frågor bör få hjälp i hur de ska integrera dem i sin undervisning, så att alla elever får likvärdig möjlighet att diskutera och lära sig om det.

Den läraren av respondenterna som inte har ett intresse i att undervisa om jämställdhet, sexualitet, samtycke, relationer och könsnormer, var också den läraren som inte aktivt gjorde det. Respondenten var medveten om att det står i läroplanen, men upplever att det är svårt att inkludera det i sin ämnesundervisning. Hen känner även ofta att hen saknar kompetens för att besvara frågor från elever som berör SRHR. Läraren beskrev vidare att det krävs stöttning och verktyg från skolans ledning för att integreringen av dessa frågor ska ske på ett smidigt sätt.

6.2 Undervisningen

6.2.1 Inkluderande och normkritisk pedagogik

Inkluderande och normkritisk pedagogik kan bidra till en större acceptans och mindre diskriminering inom skolan och i samhället genom att synliggöra och utmana normer som verkar exkluderande och diskriminerande (Åkesson, 2016, s.1; Bengtsson, & Bolander, 2020, s.159- 166). Flera av respondenterna uttryckte att de arbetar för att vara inkluderande i sin undervisning genom att ha ett öppet förhållningssätt gentemot eleverna, inkludera flera perspektiv och skapa en accepterande och trygg miljö för eleverna. Kim beskriver att det är viktigt att vara lyhörd till vad eleverna har att säga och lära sig av dem. Billie berättar att hen tycker det är viktigt att belysa olika perspektiv för att eleverna ska skapa förståelse för olikheter. För att det ska kunna hållas en öppen diskussion i klassrummet om dessa frågor, som emellanåt kan bli obekväma, krävs att klassrummet är en plats där eleverna känner sig trygga. Bille förklarar:

Jag försöker alltid, om vi tänker på elevnivå, skapa en väldigt accepterande och trygg nivå i klassrummet. Bara en sån sak liksom att när man pratar om obekväma frågor är det ingen som får ta upp mobilen, för det är ingen som ska känna att man på något sätt kan bli filmad eller att man aldrig behöver uttrycka sin sexuella läggning är också en sak. Det får jättegärna vara personligt och inget man behöver yttra sig om.

Tilliten kan vara viktig för att elever ska våga lyfta frågor kring SRHR, därför är det grundläggande att lärare tar hänsyn till elevernas villkor och utgår från deras behov för att skapa en trygg miljö (Silviri m.fl., 2021, s.3). Respondent Charlie upplever att tryggheten kan minska i klassrummet om det är blandat tjejer och killar med samma tro, vilket kan hämma elevernas lärande. För att öka tryggheten och inkludera fler i undervisningen om frågor kring könsnormer, sexualitet, samtycke och relationer kan eleverna med fördel delas upp i mindre grupper, eller att tjejer och killar separeras, menar Charlie. Billie beskriver däremot att en blandning av könen i klassrummet kan verka positivt för diskussioner och lärande, eftersom tjejer och killar upplever olika saker och därmed har olika perspektiv. Förståelsen för varandra ökar när de får prata om olika upplevelser, vilket bidrar till ett jämställt samhälle, menar Billie. Hur lärarna skapar inkluderande miljöer kan därför enligt respondenternas svar skilja sig åt, och behöva skilja sig åt beroende på hur situationen ser ut bland eleverna. Det är även viktigt att detta arbete sker på hela skolan. De flesta av lärarna beskriver att tryggheten på skolan är viktig för att dessa frågor ska kunna diskuteras på ett öppet sätt. Inkludering är en viktig del i normkritisk pedagogik, just för att eliminera tankar om rätt och fel, det vill säga hegemoniska normer som får normavvikande personer att exkluderas och diskrimineras (Bengtsson & Bolander, 2020, s.164- 165). Dani och Charlie beskriver att deras arbetsplatser arbetar mycket med att lyfta jämlikhet och likabehandling för att alla på skolan ska visa respekt för varandras olikheter. Även Billie lyfter att arbetet med acceptans på skolan är prioriterat. Alex upplever att den allmänna acceptansen för olikheter som råder på sin arbetsplats gör det lättare för elever att våga gå utanför normer.

Enligt Skolverket (2022, s.7) ska normkritisk pedagogik medföra att undervisningen synliggör normer och ger elever verktyg att själva kritiskt granska normer som verkar begränsande för individers möjligheter till egenmakt och inflytande i samhället. Könsnormer är det som främst påverkar ungas SRHR eftersom de inte sällan innefattar en könsmaktsordning som underordnar det kvinnliga könet under det manliga, vilket skapar

olika förutsättningar för SRHR. Dessutom tillkommer föreställningar på respektive kön som kan vara skadliga för både killar och tjejer (Starrs m.fl., 2018, s.2650). De intervjuade lärarna beskriver hur de lyfter könsnormer på olika sätt, varav vissa tog upp normkritik. Det framkom att ämnet som varje lärare undervisar i kan spela roll för både hur och om de lyfter könsnormer och inkluderar normkritiskt perspektiv. Alex, som undervisar i sociologi, samhällsvetenskap, kommunikation och humanistisk samhällsvetenskaplig specialisering, berättar att dessa ämnen präglas av ett maktperspektiv, vilket gör att normer naturligt kan diskuteras utifrån hur de påverkar olika individers maktpositioner och förutsättningar. Undervisningen berör även könsnormer utifrån att det diskuteras om kroppsideal, hegemoniska maskuliniteter och genusteorier. Charlie, som undervisar inom vård- och omsorg, beskriver att hen under sin ämnesundervisning lyfter och diskuterar könsnormer med eleverna. Charlie upplever att eleverna är väldigt medvetna om könsnormer som råder och att de har en förmåga att ställa sig kritiskt till dem. Kim, som undervisar i bildform, design, digitalt skapande och kommunikation, berättar att hen i sin ämnesundervisning ständigt arbetar med att synliggöra könsnormer samt uppmanar eleverna till att vara uppmärksamma på dem. Eleverna utmanas både när de tittar på bilder och andra konstverk, samt i sitt eget skapande, genom att reflektera över könsnormer som återfinns i bilderna. Kims beskrivning tyder på att dennes undervisning präglas av ett normkritiskt perspektiv:

Jag försöker inte motarbeta könsnormer, skulle jag säga. Alltså, jag försöker tvärtom kanske mer uppmärksamma dem så att eleverna själva är medvetna om vad de lever i. För jag tror att det är det som är det viktiga. - Att de vet om vad en könsnorm är och att de ständigt lever i en slags påtryckt könsnorm.

Billie, som undervisar i engelska och religion, beskriver att hen ständigt kan prata om hur normer påverkar människor under religionskunskapen, eftersom de pratar om allmänna trosuppfattningar på olika platser i världen, vilket naturligt leder in samtalet även på könsnormer. I engelskundervisning beskriver Billie att det inte sker lika naturligt, utan att hen medvetet skapar uppgifter som berör könsnormer och som gör att eleverna får öva på att tänka själva kring det. Dani, som undervisar i svenska och engelska, berättar att hen inte aktivt i sin ämnesundervisning arbetar med könsnormer, på grund av att hen upplever det som en utmaning att inkludera det på ett naturligt sätt. Svaren pekar på att ämnet i sig kan ställa till det för lärare när de uppmanas att undervisa normkritiskt. Då olika utmaningar uppstår inom olika ämnen. Svaren tyder även på att de respondenter som har ett intresse för frågor

som berör SRHR aktivt har hittat sätt att inkludera diskussionen kring könsnormer och normkritik i sin undervisning. Vilket tyder på att intresset hos lärarna återigen spelar roll för vilken sorts undervisning eleverna får. Det understryker vikten av att lärare får den kompetens de behöver för att kunna integrera normkritisk pedagogik i sin undervisning, så att eleverna får verktyg för att kritiskt granska normer utan att det är beroende av lärarens egna intressen.

Dani upplever även att det är svårt att lära ut ett normkritiskt perspektiv eftersom hen uppfattar det som att eleverna inte har något intresse för att diskutera olika könsnormer. Respondenten menar att i klasser där det råder en allmän uppfattning kring könsnormer är det en utmaning att lyfta andra perspektiv och inkludera eleverna i att kritiskt granska sig själva och de normer de är fästa vid. Dani upplever att om eleverna inte är intresserade så kommer de inte att ta till sig vad hen har att säga. Läraren upplever det särskilt svårt att diskutera könsnormer ur ett normkritiskt perspektiv i klasser med enbart killar, då intresset bland eleverna upplevs ännu lägre i de fallen. Normkritisk pedagogik utgår från att alla har en vilja att utmana normer som hämmar människors förutsättningar och verkar exkluderande. Men i samhällen ser det inte alltid ut så (Hill, 2021, s.56). Normer ger också upphov till makt. De som gynnas av vissa normer, såsom könsnormer som i flera fall gynnar män, kan därför ha ett intresse i att bibehålla normerna (Åkesson, 2016, s.2-3). För att lyfta fram och utmana diskriminerande normer krävs att samtliga som deltar i diskussionen är överens om vad som är diskriminerande normer och att de har ett gemensamt intresse i att motarbeta dem. Normkritisk pedagogik kan därmed bli svårt att genomföra om det råder olika uppfattningar och intressen mellan elever och lärare (Hill, 2021, s.55). I intervjun med Dani framkommer upplevelser som överensstämmer med kritiken mot normkritisk pedagogik från Helena Hill (2021). Likt det som Dani själv beskriver, är det svårt att arbeta normkritiskt till följd av att eleverna och Dani inte har samma intresse i att utmana normer. Detta visar att det inte bara är att diskutera könsnormer ur olika kritiska perspektiv, för att eleverna ska få med sig den kunskapen. Eleverna behöver sedan innan ha ett intresse som gör att de är öppna för att ta emot kunskap och verktyg.

Ytterligare en aspekt som Dani upplever hämmar sitt engagemang att arbeta normkritiskt är att anta rollen som normkritiker och normskapare. Hen menar att det är en sak att arbeta emot normer som ger direkt upphov till diskriminering i skolan, exempelvis att elever kränks på grund av etnicitet eller sexuell läggning. Vilket de är måna om att göra på Danis arbetsplats.

Däremot är det en annan sak att kritisera andra normer och samtidigt visa acceptans mot olika uppfattningar. Dani menar att det kan vara svårt att lyfta kritik mot gängse normer och samtidigt förmedla att man respekterar olika åsikter. För det som sker när man kritiserar en norm är att man skapar en annan (Qvarsebo, 2019, s.175- 176). Vilket enligt Dani kan skapa en känsla bland eleverna att det är lärarens uppfattningar, således normer, som gäller. Normkritisk pedagogik innebär att lärarna och eleverna har tolkningsföreträde gällande vilka normer som synliggörs. Det innebär att de som skapar diskussionen också är med och bestämmer vilka normer som ska diskuteras. Som nämnt tidigare avgörs vilka normer som ifrågasätts på det gemensamma intresset bland de som inkluderas (Hill, 2021, s.56). Normer kommer alltid finnas och för att bli av med en norm behövs den ersättas av en annan. Det innebär också att när normer synliggörs och motarbetas uppstår andra normer (Qvarsebo, 2019, s.175- 176). Dani berättade att hen inte ville vara den normskapande. Hen menar att hen inte vill vara den som säger åt eleverna vad som är rätt och fel, utan hen vill ha kvar utrymme till att det får finnas olika uppfattningar, mellan elever och mellan lärare, så länge alla respekterar varandra. Dani menar att om lärare lägger sig i normer bland eleverna för mycket kan det ge upphov till en känsla av att eleverna inte får ha sina åsikter utan att lärarna vet bäst: *“För de har olika uppfattningar och det måste de få ha. Så det blir två världar som möts och den ena har liksom regelboken i handen och den andra har sin kultur.”*

6.3 Upplevda könsskillnader

6.3.1 Patriarkala strukturer, sexuella övergrepp och samtycke

Patriarkala strukturer leder till ökad diskriminering och sexuellt våld mot kvinnor eftersom kvinnor är underordnade män i den könshierarkiska maktordningen. I samhällen där de patriarkala strukturerna förekommer i stor utsträckning är genusbaserat våld mer förekommande (Bovarnick, 2007, s.60-61). Könsmaktsordningen driver på attityder och värderingar som verkar förtryckande mot kvinnor, därför internaliseras och normaliseras genusbaserat våld, såsom sexuella övergrepp, inom patriarkala strukturer. Det kan göra det svårare för kvinnor att våga prata om övergrepp och få laglig upprättelse (Bovarnick, 2007, s.66- 67). Sexuella övergrepp och samtycke svarade alla respondenter, utom en, är ämnen som behövs lyftas mer i skolans undervisning. Lärarna upplever att det finns ett behov av att prata om innebörden av sexuella övergrepp och samtycke bland samtliga elever. Anledningarna är både att öka förståelsen för vad det innebär samt minska stigmat kring att

prata om det. Den läraren som avvek från de andra i den här frågan menade att sexuella övergrepp och samtycke är frågor som bör pratas om, men hen ansåg inte att hen har kompetensen att diskutera det med eleverna. Läraren upplevde att eleverna har ett stort behov av att diskutera relationer, eftersom de inkluderar både vänskapsrelationer och kärleksrelationer, vilket hen upplever är centralt i gymnasieelevernas liv.

De patriarkala strukturerna är närvarande på alla nivåer i samhället och påverkar alla (Mattebo m.fl., 2016, s.95). Bland unga i Sverige utsätts tjejer i högre utsträckning än killar för sexuella övergrepp och trakasserier, där den vanligaste orsaken till diskriminering är kön (Folkhälsomyndigheten, 2017, s.49 & 88). Samtliga respondenter berättar att tjejerna i gymnasiet har mer erfarenhet av sexuella övergrepp och trakasserier än killar. Detta speglar att tjejer är överrepresenterade i att ha blivit utsatta för sexuella övergrepp och trakasserier i Sverige (se (Folkhälsomyndigheten, 2017, s.49 & 88). Tjejerna pratar om sexuella övergrepp eller trakasserier som de själva eller andra tjejer i deras närhet varit med om, samt att de känner en oro för att bli utsatta. En lärare berättar även att det finns tjejer som känner sig ottrygga i skolan. Vidare upplever lärarna att tjejer är mer informerade om sexuella övergrepp, samtycke och jämställdhet till följd av att de upplever det på ett annat sätt än killar. Det framkommer från två av respondenterna att killars kunskap kring samtycke och sexuella övergrepp brister i högre grad än tjejers. Respondenterna upplever en signifikant skillnad mellan könen i diskussionen kring samtycke och sexuella övergrepp, vilket kan tänkas bero på skilda upplevelser av sexuella övergrepp. Alex beskriver sin upplevelse av att prata om sexuella övergrepp och samtycke med eleverna:

När man pratar om sådana här frågor så kommer det upp väldigt mycket hemska historier. Så tjejer har ju det perspektivet och det har ju de flesta killar inte. De har inte riktigt den kollen på just det. Och jag tror att när det pratas om det, då känner sig killarna bara anklagade.

Billie upplever att det är svårt att diskutera samtycke, för att det lätt blir en spänd stämning eleverna emellan. Detta beror förmodligen på att många tjejer varit med om saker som varit över gränsen för vad som känns okej vilket får dem att fundera över samtycke. Medan en del killar inte alls förstår innebörden av samtycke. Billie beskriver att tjejer ofta diskuterar våldtäkt, våld i hemmet och egen upplevd rädsla, vilket skiljer sig från vad som vanligtvis diskuteras bland killarna. Killarna, generellt, uttrycker att de ständigt blir anklagade för saker de aldrig skulle göra. Även Alex beskriver en upplevd lägre förståelse av samtycke bland

killar vilket delvis tar sig i uttryck i frustration och ilska bland de manliga eleverna. Likt Billie har Alex upplevt att killar har en tro om att de kan bli anklagade för våldtäkt hur som helst och därmed tycker att sexuella relationer med en tjej känns komplicerat. Detta tyder på att tjejer och killar överlag har olika utgångspunkter när det gäller sexuella övergrepp, vilket ger dem olika insikter om samtycke. Det beror på att tjejers utsatta position i samhället medför att de har andra erfarenheter än killar vilket ger dem en annan förståelse för samtycke och övergrepp. Det visar på att undervisningen om sexuella övergrepp och samtycke, såväl som patriarkala strukturer och normer, är viktig särskilt för killars förståelse och attityder gentemot frågorna. Vilket i sin tur är väsentligt för att alla ska kunna motarbeta genusbaserat våld.

Sexuella övergrepp är ett stort hot mot tjejers möjlighet att uppnå god SRHR. Det innebär en kränkning mot mänskliga rättigheter, rätten till sin egen kropp och sexualitet. Samtycke är en väsentlig del i att kunna ha njutfulla och säkra sexuella upplevelser, därför är det viktigt att alla individer lär sig vad de innebär i praktiken (Starrs m.fl., s. 2645 & 2654). Resultaten från intervjuerna visar att ett flertal killar i gymnasiet saknar förståelse och kunskap om samtycke och sexuella övergrepp. Brist på kunskap och brist på normer som innefattar en positiv jämställdhetssyn är något som ökar risken för att killar senare begår sexuella övergrepp. Närvarandet av patriarkala normer ökar behovet av att förändra unga killars och mäns attityder och syn på jämställdhet eftersom det leder till ökat genusbaserat våld. Genusbaserat våld och sexuella övergrepp både reproducerar ojämställdhet och är ett resultat av det. Förebyggandet av sexuella övergrepp grundar sig därför i jämställdhetsarbetet, genom elimineringen av skadliga maskulina normer (Flood, 2011, s.363). Diskussionen kring jämställdhet och genus väcker starka känslor bland killarna, beskriver Alex. Många killar har en negativ inställning till jämställdhet, vilket även tidigare forskning visar på (Off m.fl., 2022, s.11). Reaktionerna och förhållning till jämställdhet antas bero på bristande kunskaper i ämnet, samt sociala faktorer som leder en inställning att inte vilja förstå, enligt respondenten. Det kan tyda på att patriarkala normer existerar bland killarna.

Bland de andra respondenterna framkommer det inte att de har upplevt att killar har en negativ inställning till att diskutera jämställdhet eller genusfrågor. Däremot förekommer det liknande upplevelser av att killar och tjejer inte diskuterar de två ämnena i samma utsträckning eller på samma sätt. Kim upplever att killarna inte tar lika stor plats i

diskussionen kring jämställdhet som tjejerna gör, vilket tros bero på att killarna inte känner att det är deras fråga att ta plats i:

Jag kan uppleva att elever som identifierar sig som män eller pojkar är lite mer tystlåtna i jämställdhetsfrågan. Jag tror inte det har att göra med okunskap. Jag tror att det har att göra med att de känner att de är privilegierade och försöker visa respekt.

Killar och mäns frånvaro från diskussionen kring jämställdhet kan också medföra hinder för att uppnå jämställdhet. Killar och män är delaktiga i problemet och måste därför vara delaktiga i arbetet för att uppnå jämställdhet (Flood, 2011, s.359 & 372). Två av intervjupersonerna upplever att ett ömsesidigt deltagande av tjejer och killar ger upphov till en större förståelse för hur genus påverkar varandras förutsättningar och upplevelser olika. Av den anledningen är det bättre om klasserna har en jämnare fördelning mellan könen. Billie beskriver att det beror på att det öppnar upp möjligheten för diskussion mellan olika kön:

Där det är blandat tjejer och killar så skapar det ju ofta bättre diskussioner, för det är olika perspektiv som kommer på ett helt annat sätt och man kan liksom skapa någon typ av förståelse för de upplever olika saker, så är det liksom. Och mycket upplever man också tillsammans så att man kan på lättare sätt skapa en annan typ av diskussion. Och det tror jag är viktigt, att det blir inte bra om det bara är tjejer eller bara är killar i en klass för att om vi ska skapa mer ett jämställt samhälle och en bättre förståelse så måste vi ha med oss alla liksom, och det gör man bäst genom att diskutera och prata och förstå varandra tillsammans.

Kim upplever att i en homogen klass, exempelvis att majoriteten av eleverna har samma kön, uppstår det enklare ett gemensamt motstånd mot en viss fråga bland eleverna, vilket försvårar möjligheten till att ha en öppen diskussion. Däremot i en heterogen grupp av elever upplever läraren att det är enklare att undervisa och diskutera om genusfrågor och olika normer och sexuella läggningar, av samma anledning som föregående lärare - att närvaron av personer med olika perspektiv ökar förståelsen för olikheter: *“Jag tror att det hade varit bra att bara ha det så uppblandat som möjligt så att det blir så likt samhället som möjligt.”* Resultaten tyder på att involvering av killar i frågor som berör jämställdhet och genusfrågor i skolans undervisning är viktigt dels för att de behöver mer kunskap, dels för att samtalen mellan könen har betydelse för att förståelsen ska kunna förbättras.

En av lärarna tog upp ett annat exempel som ytterligare betonar vikten av att diskutera jämställdhet, samtycke och skadliga maskulina normer främst med killar. Läraren tog upp porr tittande som en faktor som verkar påverka killars synsätt på sexualitet, sexuella relationer och maskulinitet. Alex beskriver att killarna har stor kännedom om porr. De frågar frågor som kan relateras till vad de ser i porren och som tyder på att det påverkar dem. Bland annat har de frågor om vad som är normalt och inte, både kroppsmässigt samt gällande sex med en annan person. Killarna visar även på mindre förståelse, än tjejer, för vad samtyckessex är. Jämförande resultat visar sig i UngKAB15 och Barnombudsmannens undersökning från 2020 (se (Folkhälsomyndigheten, 2017, s.89; Barnombudsmannen, 2020, s.20). Alex har anpassat sin undervisning till att bemöta porr tittandet bland eleverna då hen anser att det är viktigt att ta upp och bemöta de frågor som eleverna har, för att öka deras kunskap. Porr kan göra skada för individer och samhället genom att producera sexistiskt och misogynt innehåll som vidmakthåller patriarkala värderingar (Stanley m.fl., 2018, s.2940). Konsumtionen av porr kan påverka ungas sexuella attityder och beteenden, och genom att reproducera kvinnoförtryckande attityder kan det leda till utövandet av sexuella övergrepp (Pizzol m.fl., 2016, s.169 & 172; Stanley m.fl., 2018, s.2939). Tidigare forskning har visat att en majoritet av unga killar tittar på porr och att det är fler killar än tjejer som gör det (Mattebo m.fl., 2013, s.460).

6.3.1 Genus

Genus konstruerar skillnader mellan könen som tar sig i uttryck i individers och grupper beteenden, attityder samt förståelse för andra och sig själva. Det innebär att tjejer och killar tillskrivs specifika könsnormer som påverkar uppfattningen om hur de bör agera, exempelvis att det finns 'tjejiga' och 'killiga' sätt att göra saker på (Lucal, 1999, s.782- 783). Könsnormerna förändras ständigt och skiljer sig mellan olika sociala kontexter, därför kan de vara svåra att upptäcka (Hedlin, 2006, s.45). Skillnader mellan könen behöver nödvändigtvis inte innebära att det handlar om könsnormer. Människor är olika och skiljer sig åt av den anledningen. Dessutom finns det vissa biologiska skillnader mellan könen. Biologiska skillnader behöver däremot inte innebära att det finns skillnader i beteenden och egenskaper mellan könen. Upplevda könsskillnader beror allt som oftast på att samhället har varit med och konstruerat olikheterna (Hedlin, 2006, s.36).

Lärarnas upplevda könsskillnader bland eleverna kan därmed naturligt skilja sig åt, eftersom eleverna kan ha olika kulturella bakgrunder och befinna sig i olika sociala kontexter (Hedlin, 2006, s.45). Dani och Charlie berättar att de upplever att könsnormerna skiljer sig åt mellan eleverna i klassen beroende på kulturell bakgrund. Det kan bland annat handla om skillnader i uppförande gentemot det motsatta könet samt olika kulturella normer som är kopplade till kön, såsom omskärelse. Ett normkritiskt perspektiv bör genomsyras av ett intersektionellt perspektiv, där olika sociala kategoriseringar av människor, däribland kultur och religion, skapar maktordningar mellan människor (Björkman m.fl., 2021, s.180-181). Hur andra kategoriseringar tillsammans med genus påverkar individer kommer däremot inte att analyseras vidare i den studien eftersom det inte är syftet.

Majoriteten av de intervjuade lärarna beskriver att de upplever skillnader mellan hur tjejer och killar agerar och kommunicerar i skolan. Charlie upplever att tjejerna i klassen är mer frispråkiga och kan ha öppnare och mer personliga diskussioner mellan varandra och läraren, kring frågor som berör SRHR. Respondenten upplever generellt att tjejer delar med sig av sina känslor mer än vad killarna gör. Billie upplever tvärtemot, att killarna har lättare för att uttrycka sina åsikter och deltar mer i diskussionen kring dessa ämnen. Medan tjejerna inte deltar med samma enkelhet. Läraren upplever att tjejerna tycker att det är jobbigare att diskutera frågor som berör SRHR. Billie säger: *“Killar har lättare att rakt fråga eller säga vad de tycker och tänker, medan tjejerna har lite svårare att uttrycka sig, det är lite mer liksom att de skäms eller tycker det är jobbigt.”* Om de upplevda skillnaderna beror på könsnormer eller bara slumpmässiga individuella skillnader är svårt att veta. Skillnader mellan grupper och individer kan såklart bero på andra saker än könsnormer (Hedlin, 2006, s.36). Könsnormer kan dessutom vara svåra att jämföra eftersom de varierar. Skolan och klassrummen är platser där normer både skapas och reproduceras, därför kan det vara svårt att identifiera vilka normer som existerar på vardera skola och i vardera umgänge (Åkesson, 2016, s.8- 10). Billie berättar att hen upplever att det finns olika könsnormer mellan de olika gymnasielinjerna. Därför kan attityder inom könen skilja sig åt beroende på vilken gymnasielinje de går, menar Billie, som tar samhällsvetenskapsprogrammet och fordonsprogrammet som exempel. Läraren menar att förväntningarna på eleverna på de olika gymnasielinjerna påverkar hur de agerar, vilket skapar olika könsnormer: *“Men jag förväntas vara så här. Och då går man också in med den approachen, så det märks också tydligt mellan linjerna att det skiljer sig beroende på om du är en kille i fordon eller en kille i samhäll.”* Anledningen till att könsnormer varierar i olika tid och rum är för att de är sociala

konstruktioner, som hela tiden förändras på grund av andra idéer och föreställningar i den kontext de skapas. Därför kan det vara relevant att prata om en tids eller ett samhälles genusnormer och till och med ett klassrums könsnormer (Hedlin, 2006, s.45). Alex upplever, som tidigare nämnt, att killar reagerar negativt till diskussionen kring genus och jämställdhet, samt att de har en skev bild av samtycke och sexuella relationer. Det tyder på att patriarkala könsnormer finns närvarande bland dem (Flood, 2011, s.359). Kim upplever inte några könsskillnader bland sina elever, vilket kan vara ett tecken på att könsnormer inte existerar i särskilt stor utsträckning bland eleverna. Kim upplever att tjejerna och killarna diskuterar på liknande sätt, pratar om samma saker och har samma intressen och att en uppdelning i grupper snarare beror på liknande intressen än könstillhörighet:

Diskuterar de annorlunda? - Nej, det gör de inte, de pratar på ett ganska likt sätt. Det är TV serier, något coolt spel. De är väldigt uppblandade med varandra, alltså så här, det är inte så att det finns ett killgäng och tjejgäng som jag vet att det gjorde oftare när jag jobbade på grundskolan utan alla umgås med alla och sitter med varandra och det handlar mer om att de har liknande intressen än kön.

Då könsnormer påverkar förväntningar på respektive kön kan de också påverka hur personer interagerar med varandra beroende på kön. Frånvaron av könsnormer kan innebära att eleverna inte kommunicerar eller behandlar varandra annorlunda beroende på kön. Likaså kan närvaron av könsnormer påverka interaktionen (Lucal, 1999, s.782- 783). Dani upplever att i klasser med bara killar pratar de om tjejer på ett visst sätt, som skiljer sig från hur de agerar och kommunicerar i klassrum med både tjejer och killar. Billie beskriver liknande upplevelser, fast i förhållande till tjejer eftersom hen inte undervisar i klasser med enbart eller majoriteten killar. Att kunna göra sig medveten om vilka normer som påverkar en kan vara viktigt för att skapa ett mer jämställt samhälle med större acceptans för olikheter. Därför är det viktigt att undervisningen i skolan belyser könsnormer för att möjliggöra detta.

7. Avslutande diskussion

Efter att ha intervjuat lärare om deras upplevelser och perspektiv från deras yrkesliv har samtliga frågeställningar kunnat besvaras. På studiens första frågeställning, som handlar om hur lärare förhåller sig till könsnormer, jämställdhet, sexualitet, samtycke och relationer i sin undervisning och i sitt arbete, visar resultaten från studien att lärare förhåller sig dessa ämnen

på olika sätt. Detta kan bero på ämnesundervisningen i sig, eget intresse för frågorna och möjligheten till kompetensutveckling. På den andra frågeställningen, om hur lärare upplever deras möjlighet till kompetensutveckling gällande att integrera frågor om jämställdhet, könsnormer, sexualitet, samtycke och relationer i sin undervisning, visar empirin att lärares upplevelser av möjligheten till kompetensutveckling delvis skiljer sig åt. En gemensam nämnare är dock att de upplever att möjligheten tillkommer de som aktivt efterfrågar den, vilket i sig kan påverkas av eget intresse i att utveckla sin kunskap inom området. Till sist syftade studien att besvara frågeställningen om hur lärare upplever könsskillnader mellan eleverna. Resultaten visar att de flesta lärarna upplever skillnader mellan könen, och att dessa i viss mån skiljer sig åt mellan de olika skolorna. Ett upprepande resultat är däremot att det finns en svagare förståelse för samtycke och sexuella övergrepp bland killar, vilket kan tänkas bero på könsnormer. Utifrån resultaten från intervjuerna och med hjälp av begreppen från det teoretiska ramverket har studiens syfte, som innefattar att undersöka elevers utbildning på gymnasienivå om frågor som berör SRHR med fokus på att undersöka hur könsnormer synliggörs bland elever på gymnasieskolan, kunnat åstadkommas.

Undervisningen i gymnasieskolan ska innehålla ämnena jämställdhet, sexualitet, samtycke, relationer och könsnormer. Resultaten från studien visar på att möjligheten till kompetensutveckling på arbetsplatsen kan spela roll för om lärarna undervisar om dessa ämnen, samtidigt som det egna initiativtagandet är det som är avgörande för i vilken grad lärarna integrerar ämnena i sin undervisning. Lärarnas upplevelser tyder på att det egna initiativtagandet kan påverkas av graden av intresse, tidsbrist och den upplevda utmaningen att integrera det i sin ämnesundervisning. De är alla faktorer som kan komma att påverka i vilken utsträckning och vilken sorts undervisning unga får kring dessa ämnen som berör SRHR, vilket på längre sikt kan påverka deras möjlighet till god SRHR. De lärare som har ett intresse för frågor som berör SRHR söker i större mån själva utveckla sin kunskap och hitta sätt att integrera och belysa jämställdhet, könsnormer, sexualitet, samtycke och relationer i sin undervisning och i sitt yrke. För att säkerställa jämlik och återkommande undervisning för alla elever är det därför viktigt att alla lärarna inte bara får möjlighet till kompetensutveckling, utan att det på varje skola sker obligatoriska tillfällen där samtliga får de resurser de behöver för att kunna uppfylla läroplanens mål. På så sätt går det att undvika att ungas undervisning om SRHR påverkas av lärarens intresse, tidsbrist och brist på resurser.

Normkritisk pedagogik är ytterligare ett koncept som bör prägla undervisningen i skolan, vilket är viktigt för elevernas förmåga att kritiskt granska könsnormer som kan ha negativ påverkan på deras SRHR. Några av de intervjuade lärarna verkar arbeta utifrån målen i läroplanen, medan andra inte ger en beskrivning som tyder på det. Resultaten antyder att ämnesområdet kan påverka på vilket sätt och i vilken grad lärarna arbetar normkritiskt. Vissa ämnen kan försvåra det mer än andra, vilket kräver mer av lärarna. För att undvika att lärare låter bli att integrera könsnormer och normkritik i sin ämnesundervisning på grund av tidsbrist eller för att det anses som en för stor utmaning, krävs återigen kompetensutveckling. Lärarna behöver få resurser och kunskap för att kunna inkludera ämnena på ett smidigare sätt, vilket ställer krav på kompetensutveckling utan att initiativet sker av lärarna själva. Gällande att diskutera könsnormer ur ett normkritiskt perspektiv så svarade alla lärare som också sagt att de har ett intresse för frågorna; jämställdhet, sexualitet, samtycke, relationer och könsnormer, att de inkluderar det i sin ämnesundervisning. Det tyder återigen på att lärarens eget intresse kan spela roll, till samma grad som möjligheten till kompetensutveckling, det vill säga att få verktyg för att kunna inkludera diskussioner kring könsnormer i sin ämnesundervisning. Den normkritiska pedagogiken innefattar även en problematik med att ansvaret ligger på lärarna, både när det gäller om eleverna ges verktyg till och får öva på att synliggöra normer, samt vilka normer som tas upp till diskussion. Det är svårt att styra vilka normer som tas upp till diskussion, däremot går att påverka lärarna att i högre grad inkludera ett normkritiskt perspektiv i sin undervisning genom att ge dem bättre förutsättningar. Dessa förutsättningarna kan förbättras genom integrerad kompetensutveckling på varje skola.

Ungas förmåga att kritiskt granska könsnormer blir särskilt viktigt när de kommer till att kunna synliggöra normer de själva påverkas av. Könsnormer kan påverka ungas självbild och förväntningar på andra, vilket kan ha betydelse för om de söker hjälp för sexuella och reproduktiva besvär samt hur de agerar i relationer och gentemot respektive kön. Genus synliggörs bland eleverna i skolan genom att de flesta lärarna upplever könsskillnader som sannolikt beror på könsnormer. Lärarna upplever skillnader mellan könen i hur eleverna agerar och kommunicerar med varandra och läraren. De upplever också skillnader i vilka upplevelser och attityder tjejer och killar har, vilket kan bero på att könsnormer i samhället ger upphov till att tjejer och killar har olika erfarenheter, särskilt när det gäller närvarandet av patriarkala normer som oftast försätter tjejer i en mer utsatt position, bland annat gällande sexuella övergrepp. I denna studie tyder lärarnas upplevelser på att unga tjejer är mer utsatta för sexuella övergrepp än killar, vilket även kan påverka hur uppfattningen och kunskapen

om samtycke skiljer sig mellan könen. Därför är det viktigt att alla får omfattande undervisning om sexuella övergrepp, samtycke, relationer och könsnormer, för att det gynnar alla i samhället. Respondenterna har olika upplevelser av könsskillnader och könsnormer, vilket kan bero på att könsnormer skapas i olika sociala kontexter och därför varierar. Även om normerna innefattar olika idéer och föreställningar påverkar de eleverna. Det är därför viktigt att alla elever får kunskap om könsnormer och deras påverkan samt får verktyg att själva kunna synliggöra och kritiskt granska normer, vars ansvar i stor mån ligger på läraren. Däremot påverkas lärare av eget intresse, tidsbrist och resurstillgång, vilket motiverar införandet av kompetensutveckling, även gällande normkritisk pedagogik, för samtliga lärare.

Resultatet och analysen väcker frågan om det är rimligt att mycket av ansvaret för ungas undervisning om ämnen inom SRHR ligger på enskilda lärare. Enligt läroplanen har hela skolan ett ansvar att verka för jämställdhet och att eleverna återkommande ska få undervisning om sexualitet, samtycke, relationer och de mänskliga rättigheterna. Det inkluderar alla anställda på skolan. Dessutom är det rektorernas ansvar att detta uppfylls och se till att lärarna har den kunskap de behöver för att kunna utföra sina uppgifter. Enligt läroplanen ligger alltså inte ansvaret endast på lärarna. Eftersom denna studie är begränsad till lärares upplevelser och perspektiv av undervisningen, och belyser vad som redan görs och vad som kan förbättras ur den synvinkeln, inkluderas inte exempelvis rektorernas eller elevhälsans ansvarstagande. För vidare forskning hade det därför varit av intresse att undersöka hur rektorer arbetar för att säkerställa att lärarna får den kompetensutveckling de behöver, samt hur de arbetar för att uppfylla sina ansvarsområden enligt läroplanen.

Referenser

- Barnombudsmannen. (2020). *Kartläggning av kunskap om pornografins inverkan på barn och unga. Delrapport 3: Insamlade erfarenheter från offentliga och ideella aktörer samt barn och unga. Med anledning av regeringsuppdraget i enlighet med A2020/0036/JÄM*. Barnombudsmannen. Hämtad från <https://www.barnombudsmannen.se/contentassets/dd7627085ed647909e547708d91bcb e7/delrapport-3-insamlade-erfarenheter-fran-offentliga-och-ideella-aktorer-samt-barn-och-unga.pdf>
- Bengtsson, J., & Bolander, E. (2020). Strategies for inclusion and equality - 'norm-critical' sex education in Sweden. *Sex Education : Sexuality, Society And Learning, 2020, Vol. 20, Iss. 2*, Pp. 154-169, 20(2), 154-169. <https://doi.org/10.1080/14681811.2019.1634042>
- Björkman, L., Bromseth, J., & Hill, H. (2021). Normkritisk pedagogik – framväxten och utvecklingen av ett nytt begrepp i den svenska utbildningskontexten. *Nordisk Tidsskrift for Pedagogikk & Kritik*, 7, 179. <https://doi.org/10.23865/ntpk.v7.2314>
- Bovarnick, S. (2007). Universal human rights and non-Western normative systems: A comparative analysis of violence against women in Mexico and Pakistan. *Review of International Studies*, 33(1), 59-74. doi:10.1017/S0260210507007309
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder* (2a uppl.). Stockholm: Liber.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (3e uppl.). Stockholm: Liber.
- Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A., & Wängnerud, L. (2017). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Femte upplagan. Stockholm: Wolters Kluwer.
- European Expert Group on Sexuality Education (2016). *Sexuality education – what is it?*, *Sex Education*, 16:4, 427-431 <https://doi.org/10.1080/14681811.2015.1100599>
- Flood, M. (2011). Involving Men in Efforts to End Violence Against Women. *Men and Masculinities*, 14(3), 358-377. <https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1177/1097184X10363995>
- Folkhälsomyndigheten. (2017). *Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige*. Hämtad från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/11272529714342b390d40fe3200f48cf/sexualitet-halsa-bland-unga-sverige-01186-2017-1-webb.pdf>
- Folkhälsomyndigheten. (2020). *Nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa*

- och rättigheter. Hämtad från
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/0d489b0821164e949c03e6e2a3a7e6cc/nationell-strategi-sexuell-reproduktiv-halsa-rattigheter.pdf>
- Folkhälsomyndigheten. (2021). *Undervisning i sex- och samlevnad*.
Hämtad från
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/c4077a3c78ff45debbb2bac64f7df7e3c/undervisning-sex-samlevnad.pdf>
- Folkhälsomyndigheten. (2023, 21 januari). *Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR)*. Hämtad 2023- 03- 24 från
<https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/sexuell-halsa-hivprevention/sexuell-och-reproduktiv-halsa-och-rattigheter/>
- Globala målen. (2022, 18 oktober). *God utbildning för alla*.
Hämtad 2023- 03- 30 från
<https://www.globalamalen.se/om-globala-malen/mal-4-god-utbildning-alla/>
- Hedlin, M. (2006). *Jämställdhet, en del av skolans värdegrund* (1. uppl. ed.). Liber.
- Hill, H. (2021). "Normkritisk vaccination". Normkritisk pedagogik i Skolverkets rapporter och råd 2009–2014. *Pedagogisk forskning i Sverige*.
<https://doi.org/10.15626/pfs26.0203.05>
- Hydén, M. (2000). Forskningsintervjun som relationell praktik. I Andenæs, A., & Haavind, H. (Red.). *Kön och tolkning : Metodiska möjligheter i kvalitativ forskning*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Kirby, D., Baumler, E., Coyle, K., Basen-Engquist, K., Parcel, G., Harrist, R., & Banspach, S. (2004). The "Safer Choices" intervention: Its impact on the sexual behaviors of different subgroups of high school students. *Journal of Adolescent Health, 35*(6), 442-452 <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2004.02.006>
- Kvale, S., Brinkmann, S., & Torhell, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (3 e [reviderade] uppl). Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, M., Eurenus, K., Westerling, R., & Tydén, T. (2006). Evaluation of a sexual education intervention among Swedish high school students. *Scandinavian Journal of Public Health, 34*(2), 124–131. doi: 10.1080/14034940510032266
- Lindberg, L., & Maddow-Zimet, I. (2012). Consequences of Sex Education on Teen and Young Adult Sexual Behaviors and Outcomes. *Journal of Adolescent Health, 51*(4), 332-338. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2011.12.028>
- Lucal, B. (1999). What It Means to Be Gendered Me: Life on the Boundaries of a

- Dichotomous Gender System. *Gender & Society*, 13(6), 781-797.
- Mattebo, M., Lindkvist, M., Pedersen, C., & Erlandsson, K. (2016). The influence of a patriarchal culture on women's reproductive decision-making: Exploring the perceptions of 15 Nepali healthcare providers. *Evidence Based Midwifery*, 14(3), 94-100.
- Mattebo, M., Tydén, T., Häggström-Nordin, E., Nilsson, K. & Larsson, M. (2013). Pornography Consumption, Sexual Experiences, Lifestyles, and Self-rated Health Among Male Adolescents in Sweden. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics* 34(7):p 460-468, September 2013. doi: 10.1097/DBP.0b013e31829c44a
- Motion 2021/22:3633. *Undervisning i sex och samlevnad*.
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/undervisning-i-sex-och-samlevnad_H9023633
- Off, G., Charron, N., & Alexander, A. (2022). Who perceives women's rights as threatening to men and boys? Explaining modern sexism among young men in Europe. *Frontiers in Political Science*, 4, *Frontiers in political science*, 2022, Vol.4.
doi.org/10.3389/fpos.2022.909811
- Pizzol, D., Bertoldo, A., & Foresta, C. (2016). Adolescents and web porn: A new era of sexuality. *International Journal of Adolescent Medicine and Health*, 28(2), 169-173
- Silivri, M., Wirf, T., Hodges, E., Fredholm, Y., & Björk, M. (2021). Conversations About Sexual and Reproductive Health and Rights—From a School Nurse Perspective. *The Journal of School Nursing*, 1.
<https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1177/10598405211102>
- Silverman, D., & Sjösten, L. (2010). *En mycket kortfattad, ganska intressant och någorlunda billig bok om kvalitativ forskning* (1. uppl. ed.).
- Skolverket. (2022). *Ändringar i läroplanens inledande delar- Gymnasieskolan*. Hämtad från <https://www.skolverket.se/getFile?file=8707>
- Skolverket. (2023a). *Nytt i läroplanens inledande delar 2022*. Hämtad 2023- 03- 23 från <https://www.skolverket.se/undervisning/kallsidor/nytt-i-laroplanernas-inledande-delar-2022>
- Skolverket. (2023b). *Sexualitet, samtycke och relationer*. Hämtad 2023-03-24 från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sexualitet-samtycke-och-relationer>
- Sköldberg, K. (2014). *Maktens många ansikten. Teorier och makt under två och ett halvt tusen år*. Lund: Studentlitteratur.

- Stanley, N., Barter, C., Wood, M., Aghtaie, N., Larkins, C., Lanau, A., & Överlien, C. (2018). Pornography, Sexual Coercion and Abuse and Sexting in Young People's Intimate Relationships: A European Study. *Journal of Interpersonal Violence*, 33(19), 2919-2944.
- Starrs, A., Ezeh, A., Barker, G., Basu, A., Bertrand, J., Blum, R., . . . Ashford, L. (2018). Accelerate progress—sexual and reproductive health and rights for all: Report of the Guttmacher–Lancet Commission. *The Lancet (British Edition)*, 391(10140), 2642-2692. Hämtad från [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(18\)30293-9/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(18)30293-9/fulltext)
- Tanton, C., Jones, K., Macdowall, W., Clifton, S., Mitchell, K., Datta, J., . . . Mercer, C. (2015). Patterns and trends in sources of information about sex among young people in Britain: Evidence from three National Surveys of Sexual Attitudes and Lifestyles. *BMJ Open*, 5(3), E007834. doi:10.1136/bmjopen-2015-007834
- The Lancet Child & Adolescent Health. (2019). The lost boys. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 3(7), 437. Hämtad från [https://www.thelancet.com/journals/lanchi/article/PIIS2352-4642\(19\)30154-3/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanchi/article/PIIS2352-4642(19)30154-3/fulltext)
- United Nations Population Fund [UNFPA]. (2004). *Programme of Action. Adopted at the International Conference on Population and Development, Cairo , 5- 13 September 1994*. United Nations Populations Fund. https://www.unfpa.org/sites/default/files/event-pdf/PoA_en.pdf
- United Nations Population Fund [UNFPA]. (2019). *Sexual and reproductive health and rights: An essential element of universal health coverage*. United Nations Population Fund. https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UF_SupplementAndUniversalAccess_30-online.pdf
- Uppsala universitet. (u.å.). *Forskning på barn*. Hämtad 2023- 04- 19 från <https://www.codex.uu.se/forskning-pa-manniskor/forskning-pa-barn/>
- Valentine, C. (2017). The Prism of Gender. I *The Kaleidoscope of Gender: Prisms, Patterns, and Possibilities* , J. Spade & C. Valentine (red.) (s. 3-10). Los Angeles: SAGE.
- Qvarsebo, J. (2019). The moral regime of norm critical pedagogics: new ways of governing the Swedish pre-school child. *Critical Studies In Education*, 1–15. <https://doi.org/10.1080/17508487.2019.1596961>
- World Bank. (2022, 1 oktober). *Violence against women and girls – what the data tell us*.

Hämtad 2023- 04- 18 från

<https://genderdata.worldbank.org/data-stories/overview-of-gender-based-violence/>

Young, I. (2007). *Globala utmaningar- Krig, självbestämmande och global rättvisa*.

Tankekraftförlag.

Åkesson, E. (2016). *Normer, normmedvetenhet och normkritik*. Skolverket. Hämtad från

<https://www.skolverket.se/download/18.653ebcff16519dc12ef362/1539586793376/Normer-normmedvetenhet-och-normkritik.pdf>

Bilaga

Intervjuguide

Tema 1: Bakgrund

- Vilka/ vilket ämne undervisar du i?
- Hur många år har du arbetat som lärare?

Tema 2: Upplevelser och perspektiv på kompetensutveckling.

- Hur upplever du din möjlighet till kompetensutveckling gällande omformuleringarna i läroplanens inledande delar som började gälla hösten 2022?
 - Om du skulle vilja utveckla din kunskap inom dessa frågor, vet du hur du skulle gå tillväga då?

Tema 3: Jämställdhet, könsnormer, sexualitet, samtycke och relationer i undervisningen.

- Hur förhåller sig din undervisning till frågor om jämställdhet och normer kring kön?
- Hur förhåller sig din undervisning till frågor om sexualitet, samtycke och relationer?
- Är det något av dessa ämnen som du upplever behövs pratas om mer?

Tema 4: Upplevelser kopplat till samtal om jämställdhet, sexualitet, samtycke, normer

- Vad är din upplevelse av att prata om dessa frågor med eleverna?
 - Finns det utmaningar? Är det enkelt?
 - Upplever du kunskapsluckor?
 - Upplever du några könsskillnader?
- Är det något av dessa ämnen som du upplever tas upp oftare än något annat bland eleverna?

- Varför tror du att det är så?

Tema 5: Avslutning

- Vill du tillägga något?